

Valentin Tomuleț

**ELITE ALE BURGHEZIEI BASARABENE:
NEGUSTORII DE GHILDĂ ANGROSIȘTI DIN CHIȘINĂU (1812-1868)**

Tematica legată de elitele nobiliare și burgheze din Basarabia în sec. al XIX-lea este una relativ nouă, atât în istoriografia românească, cât și în cea din Republica Moldova. Discuția în jurul elitelor implică abordarea mai multor probleme. Ele țin atât de tematica de cercetare propriu-zisă, cât și ca practică științifică, îndeosebi, istoriografică: a puterii, a ierarhiei sau a diferitelor forme de instituții sociale, dar și ca o problemă de ordin logic. În plus, orice discuție vizând elitele atinge problema ierarhiei sociale și a manierei în care societatea creează diferențe, atât de ordin social, cât și în ceea ce privește implicarea politicului, a diferitelor instituții statale în acest proces. De aceea, tematica studiului nostru privind elitele burgheze din Chișinău (Basarabia) în anii 1812-1868 va fi abordată prin prisma unei metodologii adecvate studiului elitelor, specifice arealului geografic în care s-a pomenit populația dintre Prut și Nistru după 1812. În principal, vom lua în vizor două aspecte majore ale acestei problematice: cel legat de politica comercială sau comercial-vamală promovată de administrația imperială rusă în teritoriul nou-anexat și cel legat de acumularea de capital comercial în mâinile grupului elitar comercial alogen.

Nu vom insista asupra definirii și expunerii conceptului de elită, care deja a fost cercetat de noi în câteva studii¹. În plus, trebuie să menționăm că problema elitelor a fost abordată pe larg, în ultimii ani, în istoriografia română. Astfel, Fundația Academică „A.D. Xenopol” din Iași a dedicat în anul 1996 un volum special elitelor². Din cercetătorii care s-au consacrat acestei teme pot fi nominalizați: Alexandru Zub, Alexandru-Florin Platon, Cătălin Turliuc, Stelian Tănase, Petru Bejan, Gheorghe Teodorescu, Florea Ioncioaia, Remus Câmpeanu, Simion Retegan, Ștefan-Mihai Ceaușu, Lucian Nastasă și al. În viziunea lor, elitele sunt grupuri sociale care trebuie privite ca unități distincte, dar care nu pot fi apreciate unilateral. Criteriile de selecție a membrilor elitei sunt multiple și sunt specifice în funcție de condițiile istorice, mediul în care se creează și activează și de înseși valorile promovate de cei care urmează a forma elita.

În ultimii ani tematica elitelor a suscitat interesul mai multor cercetători și din Republica Moldova, în special al celor tineri. La 2 decembrie 2013, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei, în cadru proiectului „Elite social-politice și economice ale Basarabiei (1812-1918)” (director de proiect dr. Sergiu Bacalov), a organizat Conferința științifică internațională dedicată acestei probleme, cu participarea cercetătorilor științifici din Republica Moldova, România și Bulgaria, unde au fost puse în discuție probleme ce țin de elita nobiliară, burgheză și intelectuală din Basarabia în sec. al XIX-lea.

Vom aminti totuși că în prezent sub noțiunea de *elită* unii cercetători subînțeleg, în primul rând, pe „toți cei aflați în vârful ierarhiei sociale, exercitând aici funcții importante, care sunt valorizate și recunoscute public prin intermediul unor venituri importante, diferite forme de privilegii, de prestigiu și alte avantaje oficiale sau oficioase”³.

Cel mai important criteriu de identificare a aparenței la elita conducătoare este poziția superioară ocupată pe scara ierarhică a societății. Elita reunește persoanele care monopolizează,

¹ A se vedea, în acest sens: Valentin Tomuleț, Victoria Bivol, *Elite ale burgheziei basarabene: negustorii angroșiști armeni și greci (1812-1868)* // Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Anuarul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Serie nouă. Vol. VI (XXI), nr. 2, Chișinău, 2012, p. 213- 234; Idem, *Reprezentanți ai elitei burgheze din Basarabia: negustorul grec Patelei Sibadino (anii '30-'50 ai sec. al XIX-lea)* // Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Anuarul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Serie nouă. Vol. VII (XXII), nr. 2, Chișinău, 2013, p. 9-29; Idem, *Elite ale burgheziei basarabene: negustorii angroșiști din Ismail și Reni (1831-1856)* // Sesiunea științifică a Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei (ediția a XXIII-a). 3-4 octombrie 2013. Program. Rezumatele comunicărilor, Chișinău, 2013, p. 47-49.

² *Xenopoliană*. Buletinul Fundației Academice „A.D. Xenopol” din Iași, IV, 1-4, Iași, 1996, passim.

³ G. Busino, *Elites et Elitisme*, P.U.F., 1996, p. 117.

într-un fel sau altul, autoritatea și puterea, exercitându-le printr-o formă sau alta de dominație (economică, socială, politică, culturală, ideologică etc.)¹. Această particularitate este mai puțin evidentă în fazele inițiale ale evoluției societății aflate între medieval și modern (în treapta pre-modernă), atunci când elementul burghez începe să se manifeste activ, acumulează avere (capital) și caută pârgii de a pătrunde, prin diferite metode, în instituțiile puterii.

Dacă elita politică, față de alte grupuri de elite, participă nemijlocit la exercitarea puterii politice, atunci elita economică (numită adesea, incorect, și elita *business* sau elita *antreprenorială*), care ne preocupă în acest studiu, exercită dominația economică și realizarea puterii economice în societate. Această categorie socială (comercială, cămătărească, manufacturieră etc.) va include toți angajații în activități economice – marii negustori (de primele două ghilde), cămătarii, patronii diferitelor întreprinderi comercial-industriale, reprezentanții marelui capital și pe marii proprietari, inclusiv marii proprietari funciari, orientați la cerințele pieței, membrii consiliului directorilor marilor corporații, ai băncilor, firmelor și caselor de comerț etc., care se deosebeau între ei nu atât din punctul de vedere al originii și al locului pe care îl ocupau în societate, cât mai ales după interese și nivelul de avere. Elita determină rezolvarea problemelor legate de utilizarea forței de muncă, nivelul și calitatea vieții, salariile și veniturile populației, încadrarea în relațiile de piață a diferitelor categorii sociale, desfacerea mărfurilor etc.

Unii cercetători își pun întrebarea dacă elita politică și elita economică constituie două centre independente de putere sau poate elita economică este nucleul clasei dominante, în timp ce elita politică reprezintă comitetul executiv al elitei economice dominante. Interacțiunea strânsă dintre elita politică și cea economică în societățile contemporane este determinată de anumiți factori de ordin obiectiv și subiectiv. *Pe de o parte*, cucerirea puterii politice, menținerea și exercitarea ei necesită mijloace financiare destul de impunătoare, iar, *pe de altă parte*, elita economică, acordând susținere financiară elitei politice, urmărește mai mult scopuri economice decât politice. În alți termeni, economia de piață presupune în mod obiectiv și neapărat interese reciproce ale elitei economice și ale elitei politice.

Pentru studierea chestiunii cu tangență la elitele burgheze din Basarabia, exemplul ne vor servi negustorii angroșiști armeni, greci și evrei care, pe parcursul sec. al XIX-lea, au deținut poziții importante nu doar în comerțul basarabean, atât intern, cât și extern, dar și în diferite ramuri industriale, în special cele artizanale și meșteșugărești. Acest element a fost unul dintre vectorii importanți care au distrus economia agrară tradițională și au instituit noi relații și loialități bazate pe economia de schimb și profit și anume el a fost acela care a dat consistență a ceea ce numim o parte a clasei de mijloc din Basarabia în sec. al XIX-lea.

După anexarea, în 1812, a Basarabiei la Imperiul Rus, elita aristocratică/nobiliară și cea burgheză/economică, în special comercial-industrială, este inclusă într-un nou sistem economic și politic, cel rusesc, fapt ce a condiționat trăsăturile specifice de dezvoltare a societății în ansamblu, dar și cele ce țin de procesul de constituire a elitelor. O trăsătură specifică a acestei elite rezidă în faptul că pe lângă componenta românească națională (ce-i drept, puțin numeroasă și slabă) ea va îngloba o puternică componentă alogenă, reprezentată în cea mai mare parte din etnici greci, armeni și evrei care au migrat în regiune încă din sec. al XVIII-lea, iar alții, care au constituit un grup destul de numeros, au venit în Basarabia în sec. al XIX-lea deja după anexarea acestui teritoriu la Imperiul Rus, pentru a beneficia de înlesnirile și privilegiile acordate de țarism și cărora, pe parcurs, li se vor adăuga comercianții și industriașii ruși, ucraineni, bulgari, germani etc. Burghezia națională, iar de aici și elita burgheză comercială, era în faza incipientă de constituire. Aceasta atât din cauza consecințelor generate de regimul suzeranității otomane, cât și ca urmare a insecurității ce a caracterizat regiunea timp de mai multe secole, inițial condiționată de prezența tătarilor în imediata apropiere a graniței de est a Moldovei, ulterior fiind determinată de intervențiile frecvente și dezastruoase ale armatelor țariste în timpul războaielor ruso-turce din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea – prima jumătate a sec. al XIX-lea. În aceste condiții, este evident faptul că pe teritoriul viitoarei Basarabii nu s-a putut constitui o burghezie autohtonă, una națională, decât cu mici excepții. Acest proces a fost unul

---

¹ *Dicționar de sociologie* / Coordonatori C. Zamfir, L. Vlăsceanu, București, 1998, p. 211.

anevoios și greu pentru elementul autohton mult mai slab din punct de vedere economic și puțin numeros.

Prin urmare, procesul de geneză și evoluție a burgheziei basarabene, în general, și a celei comercial-industriale, în particular, iar de aici și a grupului ei elită, a avut ca premisă numeroși factori, atât de ordin economic, cât și de ordin politic, atât interni, cât și externi. Un rol aparte în acest sens revenea politicii imperiale ruse care a promovat și a susținut imigrația în Basarabia a negustorilor alogeni – armeni, greci, evrei, bulgari și a celor din guberniile interne ruse, mulți dintre care s-au transferat cu traiul în provincia nou-anexată, completând rândurile burgheziei comerciale basarabene¹. Nu mai puțin importantă s-a dovedit a fi și poziția pe care a luat-o administrația imperială și regională în această problemă, inclusiv măsurile întreprinse de țarism în vederea statornicirii în Basarabia a negustorilor alogeni și creării unei elite burgheze comerciale cosmopolite, care în scurt timp a ocupat poziții importante în viața economică a Basarabiei și a concentrat în mâinile sale importante capitaluri comerciale.

La început, să analizăm unele aspecte privind metodele de acumulare a capitalului comercial. Or, în viziunea noastră, acest proces de acumulare a capitalului comercial și de formare a burgheziei comerciale a avut loc în Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea, atunci când se constituie această stare socială.

Capitalul comercial are la bază diverse surse: comerțul intern, extern și cel de tranzit, cămătăria, sistemul de concesiuni, antrepriza de stat și arenda, asigurarea armatei cu alimente și furaje, deținerea diverselor instituții comercial-industriale etc. La o anumită etapă de evoluție a societății, negustorii au devenit mijlocitori în cadrul schimbului de mărfuri între diferiți producători. „Eliberându-i” pe producători de obligațiunea de a realiza pe piață mărfurile, aceștia au transformat comerțul în mijloc de îmbogățire personală, de obținere a venitului și în lupta pentru obținerea acestui venit, indiferent de voința lor și chiar contrar acesteia, au contribuit la dezvoltarea comerțului și la apariția capitalului comercial. Atunci când schimbul de mărfuri se efectuează prin intermediul negustorului, bogăția acestuia există, de regulă, sub formă de bani, iar banii săi funcționează în calitate de capital.

Procesul formării burgheziei comerciale ca stare socială s-a definitivat în Basarabia după aplicarea, începând cu 1831, a Regulamentului ghilldelor². Către această perioadă negustorii au obținut reglementarea juridică a organizării sociale – ghilldele, procedura judiciară separată – Judecătoria Comercială³, codul orășenesc și o impunere fiscală proprie, conform volumului capitalului comercial declarat etc.

Asupra procesului de constituire a burgheziei comerciale și a formării de capital comercial au influențat diverși factori, pe care i-am analizat parțial într-un studiu dedicat componenței etnice și dinamicii numerice a burgheziei comerciale în Basarabia în anii 30-60 ai sec. al XIX-lea⁴. În studiul de față, fără a ne referi la premisele deja evidențiate, vom pune accent doar pe câțiva

---

¹ Despre emigrația în Basarabia a negustorilor armeni, greci și evrei și influența lor asupra constituirii burgheziei comerciale naționale a se vedea mai detaliat: Valentin Tomuleț, *Activitatea comercială a negustorilor armeni în Basarabia în prima treime a sec. al XIX-lea* // Tyragetia. Anuarul Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Anuar IV-V, Chișinău, 1997, p. 239-250; Idem, *Influența activității negustorilor alogeni – evrei, greci și armeni asupra constituirii burgheziei comerciale naționale din Basarabia (1812-1868)* // Filosofie. Știință. Politică: realizări, implementări, perspective. Materialele conferinței internaționale. 28-29 noiembrie 2002, Chișinău, 2003, p. 326-330; Idem, *Elite ale burgheziei basarabene: negustorii angroșiști armeni și greci (1812-1868)* // Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Anuarul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Serie nouă. Vol. VI (XXI), nr. 2, Chișinău, 2012, p. 213- 234; Idem, *Rolul negustorilor angroșiști armeni și greci în comerțul cu cereale prin porturile Ismail și Reni în anii '30-'50 ai sec. al XIX-lea* // Simpozionul Științific Internațional *Noile paradigme în cercetarea și predarea istoriei în mileniul III*, 23-25 martie 2012, Chișinău, 2012, p. 147-154 (În colaborare cu Victoria Bivol).

² Despre aplicare în Basarabia a structurii de ghilldă a se vedea: Valentin Tomuleț, *Reforma ghilldelor în Basarabia și problema formării burgheziei comerciale naționale (anii 1831-1868)* // *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Seria „Științe socioumane”, Chișinău, 1997, p. 63-70; Idem, *Aplicarea în Basarabia a structurii de ghilldă din 14 noiembrie 1824* // *Frontierele spațiului românesc în context european*, Oradea-Chișinău, 2008, p. 238-256.

³ Valentin Tomuleț, *Contribuția negustorilor basarabeni la instituirea Judecătoriei Comerciale din Basarabia* // *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*. Seria „Științe socioumanistice”, Chișinău, 2001, vol. II, p. 278-298.

⁴ Valentin Tomuleț, *Componența etnică și numerică a burgheziei comerciale în Basarabia (anii '30-'60 ai secolului al XIX-lea)* // *Clio*. Almanah istoric. Ediția 1997, Chișinău, 1998, p. 33-47.

factori legați nemijlocit de regimul de dominație și de consecințele lui nefaste asupra comerțului – sursa de bază din care s-a format capitalul comercial în Basarabia, iar de aici și grupul elitar burghez.

Ajungând sub dominație țaristă, Basarabia va avea de suferit de pe urma politicii protecționiste promovate de Rusia, care căuta să accelereze dezvoltarea industriei și a comerțului în provinciile gubernii și să profite de celelalte regiuni periferice (între care și Basarabia) ca de colonii interne, ca surse de materii prime ieftine și piețe de desfacere avantajoase pentru mărfurile industriei ruse¹.

În Basarabia, constituirea burgheziei comerciale și a capitalului comercial a fost influențată direct de prezența pe piața internă a negustorilor străini și a celor din guberniile interne ruse. Prezența lor în Basarabia, susținută de autoritățile imperiale, nu doar a favorizat în general comerțul și a atras regiunea în procesul general de modernizare, ci a constituit, în același timp, o concurență evidentă pentru negustorii autohtoni puțini la număr și slabi din punct de vedere economic. Despre preponderența negustorilor străini în Basarabia ne mărturisesc și instrucțiunile amiralului P.V. Ciciagov adresate la 23 iulie 1812 guvernatorului civil Scarlat Sturdza privind atragerea în comerțul basarabean a negustorilor străini, îndeosebi a celor bogați greci, acordându-li-se diverse înlesniri și privilegii². Deși până la aplicarea tarifului vamal prohibitiv din 1822, în Basarabia au fost păstrate particularitățile autohtone în comerț, negustorii străini care se ocupau cu comerțul în provincie beneficiau de drepturile acordate de Legea din 1 ianuarie 1807, ce-i scutea în primele 6 luni de plata impozitelor, după care în următoarele 6 luni urmau să se înscrie în categoria oaspeților sau să părăsească hotarele Rusiei, iar în caz de rămânere – erau lipsiți de dreptul de a se ocupa cu comerțul³. În urma acestor, precum și a altor înlesniri și privilegii, numărul negustorilor străini și a celor din guberniile ruse care se ocupau cu comerțul în Basarabia a crescut simțitor. În 1822 numai în orașul Chișinău cu comerțul se ocupau și 55 negustori și mici-burghezi din Nejin, Odesa, Movilău, Berdicev, Elisavetgrad, Nahicevan, Brest-Litovsk, Tulcin, Grigoriopol, Tiraspol, Dubăsari și din alte localități ale guberniilor Kaluga, Kurlanda și Volânia, plătind un impozit anual de 2839 lei⁴. Capitalul comercial al negustorilor străini care în 1822 comercializau diferite mărfuri în Chișinău varia, conform unor date incomplete, de la 3-4 mii la 30-35 mii lei⁵.

În plus, conform tradițiilor moldovenesti, comerțul din Basarabia, atât cel intern, cât și cel extern, se practica, în egală măsură, de toate stările sociale, sau, cum relatează unul din izvoare, practicau comerțul toți „...de la *dvorean*, până la *țăran*”⁶, în aceeași măsură și de străini, aceștia plătind taxele ca și ceilalți locuitori ai Basarabiei, „...dar care nu depășeau 15 lei anual”⁷. Faptul că negustorii basarabeni nu erau stratificați, ca cei din guberniile interne ruse, în gilde comerciale, nu doar că crea posibilități diferite de încadrare în această stare socială, dar și stabilea anumite particularități esențiale în statutul juridic al negustorului, deoarece, conform obiceiului moldovenesc „...nu există nici o deosebire între negustorul care face comerț cu ridicata și care dispune de capitaluri considerabile și negustorul care comercializează mărfurile cu amănuntul”⁸. Prin urmare, în condițiile în care în Basarabia (până în 1831) se ocupau cu comerțul conform „obiceiului moldovenesc” toate stările, inclusiv străinii, prezența negustorilor bogați străini și din guberniile interne ruse a constituit un obstacol serios în acumularea capitalului comercial și în formarea burgheziei comerciale naționale. Mai mult, negustorii străini și cei din guberniile

¹ Despre aceasta a se vedea mai detaliat: Valentin Tomuleț, *Politica comercială a țarismului în Basarabia și influența ei asupra formării burgheziei comerciale naționale (anii 1812-1868)* // Romanitate și românitate la Nord de Balcani (Materialele Simpozionului Internațional din 7-8 aprilie 2000), Chișinău, 2000, p. 96-100; Idem, *Influența regimului de dominație țarist asupra genezei și evoluției burgheziei comerciale din Basarabia (1812-1868)* // In memoriam professoris. Mihail Muntean. Studii de istorie modernă, Chișinău, 2003, p. 157-198.

² *Arhiva Istorică de Stat a Rusiei* (în continuare: *AISR*), F. 560, inv. 4, d. 402, f. 31 verso.

³ *Arhiva Națională a Republicii Moldova* (în continuare: *ANRM*), F. 75, inv. 1, d. 157, f. 42.

⁴ *Ibidem*, d. 160, f. 1-5 verso.

⁵ *Ibidem*, d. 157, f. 54-61 verso. Izvorul indică capitalul comercial doar la primii 17 negustori.

⁶ *AISR*, F. 560, inv. 6, d. 575, f. 44.

⁷ *ANRM*, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 41.

⁸ *AISR*, F. 560, inv. 6, d. 575, f. 44 verso.

interne ruse care se ocupau cu comerțul în Basarabia, folosindu-se de pozițiile șubrede ale burgheziei comerciale locale, au folosit acest teritoriu ca sursă sigură de îmbogățire, slăbind astfel posibilitățile autohtonilor de a acumula capital comercial. Autoritățile locale scriau în această privință în 1829 organelor centrale că „...comercianții (străini și din guberniile ruse – *n.n.*) apelează la diverse pretexte pentru a se eschiva de la plata prestațiilor personale și orășenești și, acumulând nestingherit capital, se întorc la baștină, pe când localnicii înfruntă greutatea și incomodități în activitatea lor comercială; fiind constrânși să achite impozite exagerate, suferă mari pagube”¹.

Așadar, protejând afacerile proprii burgheziei sau ale celei invitate din străinătate, guvernul țarist promova în Basarabia o politică comercială colonială. Urmărind anumite interese economice, țarismul a început să protejeze în provincia nou-anexată și interesele negustorilor străini, ceea ce, în condițiile unei burghezie comerciale autohtone extrem de slabe, a contribuit ca cea mai mare parte a capitalului comercial să se concentreze în mâinile alogenilor – negustorilor greci, armeni, evrei și ale celor din guberniile interne ruse. Drept rezultat, majoritatea izvoarelor ce elucidează această perioadă de timp atestă predominarea în toate sferile comerțului a acestor negustori alogeni².

Protejându-și propria industrie de concurența pe care o puteau forma mărfurile străine, țarismul adoptă diferite decizii care urmau să confirme că comerțul negustorilor basarabeni se desfășoară în baza capitalurilor proprii, iar mărfurile exportate sunt de proveniență autohtonă. Ca exemplu în acest sens pot servi dispoziția Consiliului de Miniștri din 28 noiembrie 1816³ și deciziile suplimentare adoptate de administrația regională în perioada ce a urmat. Aceste măsuri ce frâneau dezvoltarea comerțului și acumulările de capital provocau nemulțumirea negustorilor basarabeni exprimată în diferite plângeri. Aducem ca exemplu plângerea adresată în mai 1820 Guvernului Regional al Basarabiei de către negustorul Ovanes Rușciuplu, în care acesta, din numele negustorilor din Chișinău, scria că „...vămile locale interzic negustorilor autohtoni să facă comerț cu țările străine, în acest scop cerându-li-se să prezinte certificate speciale eliberate de Guvernul Regional, prin care s-ar confirma că ei comercializează în baza propriilor capitaluri”⁴. Această interdicție cauza negustorilor prejudicii și pierderi, iar pentru a dispune de certificate comerciale era nevoie de timp.

Un rol negativ în constituirea burgheziei comerciale autohtone și în acumularea de capital comercial a jucat Regulamentul cu privire la comerțul cu Basarabia din 17 februarie 1825⁵. Limitând substanțial exportul celor mai importante mărfuri din Basarabia în guberniile interne ruse⁶, Regulamentul nu acorda negustorilor basarabeni dreptul de a exporta mărfuri în guberniile interne ruse⁷. Considerentul era că, conform reformei din 1824 a ghillidelor, de dreptul de a face comerț pe întreg teritoriul Imperiului beneficiau doar negustorii primelor două ghilde, pe când negustorii basarabeni nu erau stratificați în ghilde. Referindu-se la aceste incomodități, autoritățile locale, după nenumărate plângeri ale negustorilor, scriau în 1829 Departamentului manufacturilor și comerțului exterior că, în pofida faptului că în majoritatea cazurilor negustorii cumpără mărfuri din Rusia în măsura capitalului de care dispun, „...totuși ei rămân în mare

¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 157, f. 34.

² Despre preponderența în comerț a grecilor, a armenilor și a evreilor *a se vedea*: AISR, F. 19, inv. 3, d. 129, f. 222; F. 398, inv. 28, d. 10504, f. 33-33 verso; AIMSIR, F. AM., inv. 182 „a”, d. 60, cert. 7, f. 12-13, 23-23 verso; ANRM, F. 3, inv. 1, d. 444, f. 6-8; F. 5, inv. 2, d. 743, f. 35; F. 134, inv. 3, d. 88, 123, 124, 145, 147, 156, 191, 203, 239, 278, 303 etc.; Valentin Tomuleț, *Burghezia evreiască din Basarabia sub raport îndeletnicitar (În baza datelor statistice inedite din 1858)* // Anale Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumane”, Chișinău, 1998, p. 73-80.

³ AISR, F. 1263, inv. 1, d. 101, f. 681-683.

⁴ ANRM, F. 5, inv. 1, d. 86, f. 116-116 verso.

⁵ AISR, F. 560, inv. 3, d. 204, f. 21-33; Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia din 17 februarie 1825 este publicat în: Valentin Tomuleț, *Politică comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812-1830). Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei și Republicii Moldova*, Chișinău, 2002, p. 120-127.

⁶ Sarea, vinurile, țuica din fructe și poamă de Basarabia puteau fi exportate în Rusia doar prin vămile de la Dubăsari și Movilău, în baza unui certificat special ce atesta proveniența locală a mărfii, și numai după achitarea accizului (AISR, F. 560, inv. 3, d. 204, f. 27 verso-28)

⁷ *Ibidem*, f. 28 verso-29.

parte prejudiciați, deoarece de dreptul de a comercializa mărfuri la iarmaroacele din orașele ruse beneficiază, conform regulilor generale, doar negustorii ruși, iar comercianților basarabeni nu le rămâne decât să le cumpere de la aceștia la prețuri foarte ridicate, ceea ce le reduce posibilitatea de a le realiza ulterior la prețuri și mai mari. Distanța mare pe care o au de parcurs până la târgurile rusești, obstacolele întâlnite la vămile și carantinele de la Nistru, care pentru a fi depășite, necesită timp, livrarea cu mari întârzieri a mărfurilor în Chișinău – toate determină majorarea prețurilor la mărfuri, negustorii fiind astfel permanent prejudiciați”¹.

În plus, Regulamentul din 17 februarie 1825 permitea importul în Basarabia a mărfurilor rusești acceptate pentru export conform tarifului vamal din 1822, fără niciun obstacol și fără plata taxelor vamale. Dreptul de a importa mărfurile rusești în Basarabia îl aveau doar negustorii ruși care dispuneau de dreptul de a face comerț pe întreg teritoriul Imperiului (negustorii de ghilda întâi și a doua), dar cu respectarea în provincie a particularităților locale privind comerțul². Situația se agravează și mai mult când de acest drept încep să beneficieze și negustorii din guberniile ruse de ghilda a treia, care, conform Regulamentului ghilladelor din 14 noiembrie 1824, nu dispuneau de acest drept. Sub pretextul susținerii industriei și înviorării comerțului din Basarabia, dar mai mult în scopul „...asigurării căilor de realizare în regiune a mărfurilor rusești, admise pentru export fără plata taxelor”, la 16 ianuarie 1826 Consiliul de Miniștri permite „negustorilor ruși, indiferent de categoria ghildei, să transporte prin vămile și posturile vamale de la Nistru mărfuri ruse și basarabene, în afară de vin și rachiu”³. Ulterior, în baza decretului Senatului Guvernământ din 18 octombrie 1839, negustorii ruși de ghilda a treia, care, potrivit Regulamentului ghilladelor din 1824, nu aveau dreptul la comerțul extern, au primit dreptul de a exporta liber, timp de 5 ani, peste hotare mărfurile admise de tariful vamal prin toate vămile de la hotarele de apus ale Rusiei. La 16 decembrie 1843 acest decret a fost prelungit pe o perioadă de încă 5 ani⁴. Prin urmare, deținând dreptul de monopol în comerțul cu mărfurile rusești pe piața internă basarabeană, negustorii din guberniile interne ruse limitau substanțial activitățile burgheziei comerciale autohtone și împiedicau acumulările de capital.

Nu întâmplător, autoritățile locale, după investigațiile din 1829 privind starea comerțului și a industriei din Basarabia, raportau organelor centrale din Sankt Petersburg că „...comerțul ce se efectuează în orașul Chișinău nu și-a extins aria mai departe de raza acestui oraș, în el fiind implicată o nouă categorie de persoane de diferite naționalități. Târgoveții nu au capitaluri proprii și iau în credit mărfuri și bani, punându-și speranța și încrederea pe seama industriei agricole, dar aceasta, în pofida tuturor eforturilor și patronajului din partea conducerii supreme, abia în ultimii ani începe să se dezvolte vertiginos”⁵.

Un obstacol serios în acumularea de capital comercial îl constituie și faptul că până în 1831 Basarabia a fost separată de guberniile interne ruse prin cordonul sanitaro-vamal de la Nistru, iar de piețele tradiționale europene – prin cordonul sanitaro-vamal de la Prut și Dunăre, instituit în 1817. Autoritățile locale, în persoana rezidenților imperiali I.M. Hartingh, A.N. Bahmetev, M.S. Voronțov și F.P. Palen, în numeroasele rapoarte (din martie 1813, martie 1815, iulie 1817, februarie 1819, noiembrie 1823, februarie 1824, iulie 1825, iunie 1827, iulie 1827 etc.), adresate autorităților centrale – miniștrilor de Finanțe, de Interne și de Poliție, Consiliului de Stat și Consiliului de Miniștri, în care cereau insistent lichidarea cordonului sanitaro-vamal de la Nistru, scoteau în relief prejudiciile enorme pe care acesta le cauza dezvoltării comerțului, acumulării capitalului comercial și, respectiv, consolidării pozițiilor acestei stări sociale⁶. Potrivit descrierii vicegubernatorului Basarabiei E.Golubițki, funcționar de clasa a V-a, și a funcționarului de clasa a VII-a D. Climșa privind administrarea financiară în Basarabia, datată cu anul 1829, „...din cauza prezenței acestei bariere de la Nistru și dificultăților în transportarea produselor

¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 27.

² AISR, F. 560, inv. 4, d. 204, f. 28 verso-29.

³ Ibidem, d. 337, f. 4.

⁴ Коммерческая газета, 1844, №13, 3 февраля.

⁵ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 32.

⁶ A se vedea mai detaliat: AISR, F. 560, inv. 4, d. 402, f. 31-70 verso.

autohtone în guberniile limitrofe din Rusia, comerțul de aici este strâmtorat peste măsură în circuitul de mărfuri”¹.

Dar cel mai mult a afectat procesul de constituire a burgheziei comerciale naționale, acumulărilor de capital, iar de aici și procesul de constituire a unei elite comercial-industriale naționale, aplicarea în Basarabia a structurii de gildă. La 26 septembrie 1830, concomitent cu suprimarea cordonului vamal de la Nistru, transferarea lui la Prut și Dunăre și unificarea vamală a Basarabiei cu guberniile interne ruse², instituirea Administrației Speciale a orașului Ismail și a iarmarocului Sf. Dumitru din Chișinău, este confirmat de împărat proiectul decretului Senatului Guvernament privind aplicarea în Basarabia a structurii de gildă³, care urma să intre în vigoare începând cu 1 ianuarie 1831, iar Basarabia inclusă în categoria guberniilor privilegiate⁴.

Conform Regulamentului gildelor din 26 septembrie 1830, starea comercială din Basarabia includea negustorii de trei gilde, mica burghezie comercială, țărănimea comercială de patru categorii și vânzătorii de două clase. Activitatea lor comercială era reglementată de drepturile determinate de capitalul comercial impus a fi declarat, care era destul de mare: pentru negustorii de gilda întâi – 50 mii rub., de gilda a doua – 20 mii și de gilda a treia – 8 mii ruble asigurate⁵.

Caracterul reacționar al Regulamentului gildelor se explică nu doar prin faptul că stratificarea în categorii a tuturor comercianților și impunerea de a declara capitalul comercial pentru înscrierea în gildele comerciale au diminuat în mare parte posibilitatea de a acorda, potrivit tradițiilor stabilite în provincie, libertate și egalitate deplină tuturor stărilor de a se încadra în comerț, dar și prin faptul că țărănimea comercială de primele trei categorii urma să dispună de același capital comercial, să fie impusă acelorași îndatoriri și obligațiuni fiscale ca și negustorii de gildă⁶, ceea ce afecta substanțial această stare socială. În condițiile în care Basarabia constituia o provincie agrară în componența Imperiului, anume din elementul burghez rural urma să se formeze burghezia comercială națională, iar din rândurile ei să se evidențieze grupul elitar.

Concomitent cu aplicarea reformei gildelor, Basarabiei i-au fost acordate, ca și Georgiei și unui șir de orașe din Novorosia, privilegii suplimentare. În decretul Senatului Guvernament din 26 septembrie 1830 se menționa că „pentru a facilita aplicarea acestui nou sistem în Basarabia tuturor negustorilor autohtoni basarabeni, începând cu anul 1831, li se vor acorda pe o perioadă de 10 ani privilegii, fără a fi scutiți, totuși, de achitarea impozitelor locale”⁷. Privilegiile prevedeau scutirea negustorilor, a micii burghezii și a țărănimii comerciale în decursul primilor 5 ani de achitarea taxei pentru certificatele comerciale, pentru veniturile comerciale obținute, pentru folosirea căilor de comunicație maritime și terestre și a taxei speciale pentru vânzători; în următorii 3 ani pentru certificatele comerciale se încasa doar a patra parte din prestațiile de gildă, iar în ultimii 2 ani – jumătate⁸. Regulamentul mai prevedea scutirea în primii 5 ani de unele amenzi în caz de neprocurare la timp sau cu întârziere a certificatelor comerciale, iar în următorii ani aceste amenzi urmau să fie încasate în corespundere cu mărimea taxei achitate în acești ani – la început o pătrime și, în ultimii doi ani o jumătate din suma amenzii⁹.

Privilegiile erau foarte însemnate, condițiile erau favorabile pentru desfășurarea activității comerciale, de aceea negustorii basarabeni au solicitat să li se prelungească. La sfârșitul anului 1835 negustorii din Chișinău și din Akkerman, invocând epidemia molimei și seceta din ultimii

¹ AISR, F. 560, inv. 6, d. 575, f. 45.

² Cordonul sanitar de la Nistru cu carantinele de rezervă din Isakovet, Dubăsari, Movilău și postul de carantină din Parcani au fost lichidate abia la 5 februarie 1846 // *Полное собрание законов Российской империи* (în continuare: *ПСЗПИ*), Собр II, т. XXI, 1846, СПб., 1847, №19693, с. 216.

³ AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 79-80.

⁴ *Ibidem*, f. 93.

⁵ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 370, f. 93 verso-94.

⁶ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 259, f. 18-18 verso; F. 134, inv. 3, d. 57, f. 291.

⁷ AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 93.

⁸ *Ibidem*, f. 93-93 verso.

⁹ *Ibidem*, f. 93 verso.

doi ani, au înaintat organelor regionale cererea de a fi scutiți de achitarea prestațiilor de gildă pentru o perioadă de încă 10 ani¹. Dar doleanțele negustorilor n-au fost susținute.

Negustorii din guberniile interne ruse puteau beneficia de privilegii numai în cazul în care ei erau înscriși în categoria negustorilor basarabeni până la adoptarea structurii de gildă și dacă nu plăteau prestațiile de gildă în orașele ruse². Aceste condiții vizau și țărănimea comercială rusă care se ocupa cu comerțul în Basarabia. Negustorilor din guberniile interne ruse care nu erau înscriși în categoria negustorilor basarabeni, dar care aveau în Basarabia „viză permanentă de reședință și se ocupau cu comerțul”, li se eliberau certificate comerciale doar după achitarea deplină a taxelor de gildă³.

Dar, cum deseori se întâmpla, pentru negustorii din guberniile interne ruse se făceau și unele excepții de la aceste dispoziții. Astfel, conform decretului Senatului Guvernământ din 15 ianuarie 1831, de privilegiile acordate negustorilor basarabeni puteau beneficia și negustorii evrei din Sevastopol și Nikolaev⁴, expulzați din aceste orașe în baza dispoziției guvernului din 20 noiembrie 1829 și transferați cu traiul în Basarabia⁵. Ca rezultat, numai pe parcursul anilor 1831-1835 din aceste orașe s-au transferat în Chișinău 42 familii de evrei (216 persoane), iar din celelalte orașe ale guberniilor Herson, Podolia, Ekaterinoslav, Kiev etc. – 252 familii (961 persoane), acestea încadrându-se în rândurile micii burghezii basarabene⁶. Ulterior unii din acești evrei s-au încadrat în categoria negustorilor de gildă din Chișinău sau din alte orașe și târguri ale Basarabiei.

Având drept scop crearea unei burghezii cosmopolite, străine acestei provincii și acestui popor, țarismul continuă să acorde privilegii, de data aceasta unor orașe basarabene în parte. De exemplu, numai în perioada dintre 1840 și 1850 de privilegiile acordate orașului Chișinău pe 10 ani s-au bucurat negustorii care aveau să construiască sau să cumpere în oraș clădiri (pentru cei de gilda întâi – 3000 ruble, de gilda a doua – 1500 ruble și de gilda a treia – 300 ruble argint); în oraș au fost construite și cumpărate 1200 clădiri cu 1-2 etaje, iar pe parcursul întregii perioade – 2080 clădiri⁷. Ca rezultat, proprietari, deținători ai imobilelor din Chișinău, construite sau cumpărate în urma privilegiilor acordate, devin în majoritate alogenii, de regulă, negustori din guberniile ruse sau cei din străinătate care au fost transferați în Basarabia până la acordarea acestor privilegii sau nemijlocit în timpul acordării lor. Nu întâmplător mulți dintre ei nu se considerau băștinași ai acestei provincii și, fiind puși în condiții nefavorabile, îl vor părăsi la prima ocazie împreună cu capitalul acumulat.

Evidențierea doar a câtorva factori ce frâneau acest proces este o dovadă elocventă a consecințelor nefaste ale dominației pe piața internă din Basarabia a negustorilor străini, zădărniciind procesul de acumulare a capitalului și de formare a burgheziei comerciale autohtone. Ca rezultat, și elita burgheză comercială din regiune va fi reprezentată, în fond, de acest element alogen.

Drept dovadă că majoritatea negustorilor și a micilor comercianți din Basarabia era constituită din alogeni strămutați cu traiul pe acest teritoriu poate servi următorul fapt. La 14 martie 1821 a fost adoptat Regulamentul cu privire la hoteluri, restaurante, cafenele, hanuri și cârciumi în orașele guberniale, orașele-porturi etc.⁸ La 31 mai 1822 locuitorii Chișinăului s-au adresat cu o petiție viceguvernatorului Basarabiei M.E. Krupenski, în care se pronunțau împotriva adoptării acestui Regulament. Ei scriau că „Chișinăul este populat de oameni de diferite stări (sociale – *n.n.*) având diferite îndeletniciri. Astfel, cu certitudine putem afirma că a zecea parte din ei își asigură existența de pe seama comerțului (în lipsa concesiunilor) cu rachiu și vin și datorită venitului pe care le aduc cârciumile; tot din aceste venituri achită și prestațiile orășenești”⁹. În

¹ AISR, F. 1263, inv. 1, d. 1131, f. 408 verso-409.

² AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 93 verso-94.

³ *Ibidem*, f. 153.

⁴ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 370, f. 4-8.

⁵ ПСЗРП, Собр. II, т. IV, 1829. – СПб., 1830, №3286, с. 790-791.

⁶ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1485, f. 5-5 verso.

⁷ AISR, F. 1287, inv. 37, d. 702, a. 1845, f. 1-1 verso.

⁸ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 171, f. 7-15 verso.

⁹ *Ibidem*, f. 20 verso.

cazul în care Duma va îndeplini legea guvernului și va stabili numărul instituțiilor nominalizate, în mod sigur, „...majoritatea prăvăliilor ... urmează să fie închise, măsură ce-i va lipsi de lucru pe deținătorii acestora, ceea ce-i va impune să-și caute căi ilegale de existență sau să se întoarcă la locurile de unde s-au transferat în speranța de a obține bunăvoința legilor ruse”¹.

Ulterior, problema s-a impus din nou în prim-plan. În 1830 și 1831, conform deciziei Guvernului Regional, Duma din Chișinău a făcut de două ori inventarierea acestor instituții, încercând să stabilească numărul de prăvălii în fiecare parte a orașului (Chișinăul era împărțit în patru sectoare), precum și numărul doritorilor de a le deține. Dar nu i-a reușit, deoarece negustorii refuzau să dea careva informații: ei au avut mult de suferit în urma ciumei din 1829 și a holerei din 1830, dar și din cauza „...comerțului destul de slab, ce asigură negustorilor doar simpla existență”².

Faptul că mulți negustori din Basarabia s-au transferat în această provincie din guberniile ucrainene și ruse sau de peste hotare este confirmat și de controlul efectuat în 1822 de către Guvernul Regional asupra activității comerciale a negustorilor străini din Chișinău. Întocmind lista negustorilor, Duma orașenească i-a introdus în aceasta, sub diferite pretexte, și pe mulți negustori ce-și schimbaseră viza de reședință în acest oraș, sigilându-le prăvăliile. În numeroasele plângeri adresate Dumei și rezidentului imperial I.N. Inzov negustorii scriau că trăiesc de multă vreme în Chișinău, au case și prăvălii particulare, se ocupă cu comerțul și achită regulat taxele³.

Deficitul de capital comercial, în primii 10 ani după anexarea Basarabiei la Rusia, a influențat direct asupra activității comerciale a negustorilor. Din lipsă de capital negustorii nu dispuneau de încăperi comerciale spațioase, iar posibilitățile lor de a extinde comerțul erau limitate. După investigațiile din 1829 privind starea comerțului și a industriei din Basarabia, autoritățile locale raportau organelor centrale că majoritatea prăvăliilor din Chișinău ce aparțin negustorilor de diferite etnii (în afară de prăvăliile pe care le dețin negustorii ruși) sunt „...de obicei, incomode, anexate la alte construcții, sunt neîncăpătoare și nu sunt protejate de incendii și inundații; cu toate că în locul nou stabilit pentru piață condițiile sunt mult mai favorabile, totuși lipsa de capital comercial și capacitățile limitate de cumpărare nu favorizează dezvoltarea pieței”⁴.

Majoritatea negustorilor bogați din Basarabia erau fie negustori străini, fie negustori din guberniile ucrainene și ruse. Mulți din ei obțineau viză de reședință în Chișinău. Spre exemplu, în aprilie 1820 negustorul din Tiraspol Nichita Neverov cerea Guvernului Regional, în baza Legii din 28 noiembrie 1810, viză de reședință în Chișinău. Până în 1817 el s-a ocupat cu comerțul în Tiraspol, având statut de negustor de gilda întâi și a doua. Din 1817 el nu și-a mai declarat capitalul comercial și a fost transferat în categoria mic-burghezilor. În Chișinău el dispunea de locuință și prăvălii proprii evaluate la 29 mii rub. și de un capital comercial în sumă de 200 mii rub.⁵. Izvoarele de arhivă conțin un material destul de bogat și variat privind transferarea negustorilor din guberniile interne ruse în Basarabia.

Totodată, un număr impunător de negustori activau în Basarabia în baza capitalurilor comerciale declarate în guberniile interne ruse. Mulți din ei erau negustori străini. Astfel, din Basarabia erau scoase peste hotare, inclusiv în Rusia, prin diferite filiere, însemnate părți din averile acumulate în provincie, în detrimentul dezvoltării ei, împiedicând în mare măsură acumularea capitalului în mâinile burgheziei comerciale autohtone.

Până la lichidarea cordonului vamal de la Nistru și unificarea vamală a Basarabiei cu Rusia și până la intrarea în vigoare a Regulamentului gildelor din 1824, conform deciziei Senatului din 26 septembrie 1830, în provincie se ocupa cu comerțul un număr însemnat de negustori (**Tabelul 1**).

În pofida faptului că datele Tabelului 1 nu reflectă adecvat volumul comerțului Basarabiei cu guberniile interne ruse⁶, ele conturează, totuși, un tablou amplu privind volumul comerțului

¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 171, f. 20 verso.

² *Ibidem*, f. 48 verso.

³ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 157, f. 24-25.

⁴ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 43.

⁵ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 114, f. 3,7 verso.

⁶ Valentin Tomuleț, *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia și influența ei asupra constituirii burgheziei comerciale (1812-1868)*, Chișinău, 2002, p. 392.

interior și activitatea comercială a diferitelor categorii de târgoveți. Astfel, valoarea totală a comerțului efectuat pe piața celor 39 de iarmaroace (29 în orașe și 10 în județe) constituia 5,8 mil. rub. asigurate. În comerțul intern al Basarabiei în 1828 au fost încadrate peste 2 mii de persoane – negustori, mici-burghezi, țărani de stat și nobili. Partea covârșitoare a burgheziei comerciale în devenire o alcătuiă mica burghezie comercială – 997 (47,6%) persoane și țărănimea de stat comercială – 947 (45,2%) persoane, din rândurile căreia urma să se formeze ulterior burghezia comercială națională. Numărul de negustori era de 124 (5,9%) persoane, iar de nobili – doar 26 (1,2%) persoane. Numărul redus de negustori încadrați în comerțul orășenesc se lămurește prin faptul că în Basarabia negustorii nu erau stratificați în gilde comerciale, iar în categoria de negustori oficialitățile locale, care au alcătuit datele statistice, i-au inclus doar pe negustorii ce se ocupau cu comerțul extern, negustorii din alte orașe și din străinătate¹. Nu întâmplător, negustorii sunt atestați doar în Ismail (115 persoane), Reni (2), Akkerman (2) și în Bălți (5 persoane). Din numărul total de persoane încadrate în comerț 1141 (54,5%) comercializau diverse mărfuri în orașe, iar 953 (45,5%) în județe.

Deși datele *Tabelului 1* nu indică numărul tuturor persoanelor încadrate în comerțul județean, sub motivul că cei care comercializau surplusurile de produse erau moșieri și țărani și, respectiv, nu se ocupau permanent cu comerțul, ponderea județelor de nord – Hotin și Iași – în activitățile comerciale este evidentă (94,7% din numărul țăranilor de stat încadrați în relațiile marfare).

În comerțul orășenesc un rol important revenea orașelor Chișinău și Ismail, în care activau 78,4% din numărul total de târgoveți. Cota celorlalte orașe în comerțul orășenesc varia de la 1,3 la 6,4%, ceea ce confirmă numărul redus al burgheziei comerciale în aceste orașe (deci a elitelor comerciale) și, respectiv, valoarea mică a capitalului comercial deținut de ea.

Pentru a înțelege compoziția grupului elitar al burgheziei comerciale din Basarabia urmează să constatăm că în 1830 volumul total al comerțului realizat în Chișinău a constituit 2,3 mil. rub. asigurate. În comerțul intern erau încadrați 500 târgoveți, 12 nobili și 5 țărani; 80 negustori întrețineau legături comerciale cu guberniile interne ruse². La acel moment în capitală nu erau case și companii comerciale care ar fi aparținut negustorilor locali, dar nici celor străini³.

După aplicarea în Basarabia a structurii de gildă, elita burgheză comercială este reprezentată de negustorii bogați angroșiști, de gilda întâi și a doua. Pentru determinarea compoziției elitei comerciale din Chișinău, la început este necesar să determinăm dinamica numerică a acestei stări sociale și repartizarea ei conform capitalului comercial declarat – pe gilde. Un rol important în studierea acestei probleme revine certificatelor comerciale eliberate de Duma orășenească pentru declararea capitalului comercial. Analiza acestor izvoare, sistematizate în **Tablelul 2**, scoate în evidență procesele ce aveau loc în cadrul acestei stări sociale după adoptarea Regulamentului gildelor din 26 septembrie 1830.

Datele Tabelului 2 confirmă că burghezia comercială din Chișinău era constituită în mare parte din negustori mici de gilda a treia. Numărul negustorilor a crescut considerabil îndeosebi între anii 1831 și 1835, deoarece în această perioadă ei au fost scutiți totalmente de plata taxei pentru certificatele comerciale. După 1835, când negustorii au fost impuși să plătească o pătrime din taxă, iar în ultimii doi ani – jumătate, numărul certificatelor comerciale s-a micșorat brusc. Conform altor izvoare, numărul negustorilor de gildă din Chișinău s-a micșorat de la 319 în 1835 până la 271 în 1836 și până la 227 în 1842. Abia începând cu anul 1843 numărul negustorilor de gildă a început din nou să crească⁴. Dacă luăm în considerare întreaga perioadă de 25 de ani, constatăm că numărul certificatelor comerciale acordate burgheziei comerciale din Chișinău s-a micșorat (cu mici oscilații) de la 1726 în primii cinci ani până la 1458 certificate în ultimii cinci ani, constituind 70,9% în anii 1836-1840, 80,2% – în 1841-1845, 80,8% – în 1846-1850 și 84,5% în anii 1851-1855.

¹ Conform datelor statistice din 1829, în Chișinău se numărau aproximativ 350 de comercianți, în afară de cei mărunți, care nu erau divizați în gilde comerciale (ANRM, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 38).

² ANRM, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 20.

³ *Ibidem*, f. 38.

⁴ *Город Кишинев // Журнал Министерства внутренних дел* (în continuare: *ЖМВД*), СПб, 1845, т. II, с. 228.

Tabelul 1

Volumul total al comerțului intern al Basarabiei, al comerțului Basarabiei cu guberniile ruse și dinamica numerică a târgoveților încadrați în comerț la 1828*

Orașele și județele	Volumul total al comerțului (în rub. asignate)	Raportul, în %	Valoarea circuitului de mărfuri cu alte gubernii			Numărul de porturi	Numărul de iarmaroace	Numărul târgoveților încadrați în comerț		Inclusiv				Numărul total de târgoveți	Raportul, în %
			Importul	Exportul	Circuitul de mărfuri			Cu alte gubernii	În comerțul intern	Dvorenimea comercială	Negustori**	Mica burghezie comercială	Țărănimea de stat comercială		
			(În rub. asignate)												
<i>Orașele</i>															
Chișinău	2200000	67,1	15000000	700000	2200000	-	1	80	500	12	-	568	-	580	50,8
Hotin	88000	2,7	20000	-	20000	-	16	-	15	-	-	15	-	15	1,3
Bălți	240000	7,3	150000	-	150000	-	11	-	32	-	5	27	-	32	2,8
Bender	200000	6,1	17000	-	17000	-	-	-	63	2	-	61	-	63	5,5
Ismail	120000	3,7	50000	150000	200000	1	-	30	285	-	115	200	-	315	27,6
Chilia	50000	1,5	8000	15000	23000	-	-	1	40	1	-	40	-	41	3,6
Reni	42000	1,3	17390	-	17390	1	-	2	20	-	2	20	-	22	1,9
Akkerman	336497	10,3	311867	180450	311867	1	1	23	50	58	2	66	-	73	6,4
Total	3276497	56,0	2074257	1045450	3119707	3	29	136	1005	20	124	997	-	1141	54,5
<i>Județele</i>															
Orhei	770000	30,0	-	935000	935000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hotin	492000	19,1	-	317344	317344	-	4	78	675	6	-	-	747	753	69,0
Iași	643090	25,0	185000	858090	343090	-	6	-	150	-	-	-	150	150	15,7
Bender	387112	15,0	-	161701	161701	-	-	-	50	-	-	-	50	50	5,3
Ismail	18000	0,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Akkerman	262600	10,2	-	112000	112000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Total	2572802	44,0	185000	198435	216135	-	10	78***	875***	6	-	-	947	953	45,5
În total	5849299	100,0	2259257	3029585	5288842	3	39	214	1188	26	124	997	947	2094	100,0

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1199, f. 60.

** Negustorii erau, în fond, din alte orașe, doar în Bălți – din străinătate.

*** Pentru unele județe, ca Orhei, Ismail, Akkerman, nu este indicat numărul persoanelor încadrate în comerț.

Tabelul 2

Dinamica certificatelor comerciale puse la dispoziție de Duma orășenească din Chișinău burgheziei comerciale între anii 1831-1855*

Anii	Categorია ghildei						Numărul total	În medie anual	Numărul de certificate comerciale (în %) față de 1831-1835
	I	În %	II	În %	III	În %			
1831-1835	24	1,4	133	7,7	1569	90,9	1726	345	100,0
1836-1840	15	1,2	83	6,9	1110	91,9	1208	242	70,9
1841-1845	58	4,2	160	11,6	1166	84,2	1384	277	80,2
1846-1850	51	3,6	192	13,8	1151	82,6	1394	279	80,8
1851-1855	51	3,5	166	11,4	1241	85,1	1458	292	84,5

* Tabelul a fost alcătuit în baza datelor sistematizate a certificatelor comerciale eliberate burgheziei comerciale de Duma orășenească din Chișinău între anii 1831-1855 (ANRM, F. 75, inv. 1, d. 474, 526, 528, 576, 619, 674, 753, 810, 888, 906, 1033, 1130, 1157, 1197, 1245, 1307, 1377, 1438, 1575, 1606, 1618, 1625, 1665, 1694, 1722, 1723, 1751, 1755).

Autoritățile regionale scriau în această privință că „reducerea numărului de negustori de gildă se lămurește prin faptul că în perioada anilor de înlesniri mulți au manifestat dorința de a se înscrie în categoria negustorilor de gildă, în special doar pentru a obține acest titlu, neavând nici capitaluri necesare, nici capacități și nici deprinderi caracteristice stării burgheziei comerciale și comerțului propriu-zis”¹. Când în 1835 a fost anulată scutirea achitării taxelor pentru certificatele comerciale, negustorii fiind astfel impuși să achite o pătrime din taxă, mulți din ei au fost nevoiți să se reîncadreze în mica burghezie (starea lor socială anterioară) și să se ocupe cu comerțul mărunț. Despre aceasta ne demonstrează destul de elocvent faptul că numărul de certificate comerciale eliberate între anii 1836-1840 s-a redus față de anii 1831 și 1835 cu cca 30%; în anii următori numărul negustorilor de gildă a început din nou ușor să crească, neatingând însă cifra înregistrată în anii 1831-1835. De regulă, limitarea privilegiilor privind achitarea taxelor pentru certificatele comerciale a contribuit la reducerea numărului negustorilor de gildă, însă, după cum constatau autoritățile regionale, nu și a numărului de comercianți încadrați cu adevărat în comerț.

Este semnificativ faptul că grupul elită al burgheziei comerciale din Chișinău, în persoana negustorilor angroșiști, de gilda întâi și de gilda a doua, devine evident și, în fond, stabil numeric după expirarea înlesnirilor, constituind pentru gilda întâi 4,2% (1841-1845), 3,6% (1846-1850) și 3,5% (1851-1855), iar pentru gilda a doua – 11,6% (1841-1845), 13,8% (1846-1850) și 11,4% (1851-1855). Altfel spus, elita burgheză comercială din Chișinău, în persoana negustorilor primelor două ghilde, a constituit în anii 1841-1845 15,8% din numărul total de negustori de gildă (17,4% – în anii 1846-1850 și 14,9% în anii 1851-1855), sau în medie cca 16% din numărul total de negustori.

După aplicarea Regulamentului gildelor din 26 septembrie 1830 activitatea burgheziei comerciale și acumularea capitalului comercial derula dificil, în condițiile unei influențe puternice pe piața basarabeană a negustorilor străini și a celor din guberniile interne ruse. Aceștia dispuneau de capitaluri comerciale suficiente, de practică și tradiții în desfășurarea activității comerciale. În plus, mulți din ei erau cunoscuți cu principalele centre comerciale din Basarabia de mulți ani.

Despre activitatea comercială a negustorilor străini și a celor din guberniile ruse pe piața din Chișinău și despre concurența pe care o făceau aceștia negustorilor autohtoni ne demonstrează datele **Tabelului 3**.

Datele *Tabelului 3* denotă că, în pofida politicii vamale prohibitive promovate de țarism în a doua jumătate a anilor '20 ai sec. al XIX-lea, pozițiile negustorilor străini erau încă destul de puternice. Din cei 177 de negustori străini și din guberniile ruse ce se ocupau cu comerțul în Chi-

¹ Город Кишинев // ЖМВД, СПб, 1845, т. II, p. 229.

șinău 93 (52,5%) erau negustori din posesiunile Înaltei Porți Otomane, 36 (20,3%) – din Imperiul Austriac, 6 (3,4%) – din Moldova de peste Prut, 3 (1,7%) – din Serbia și un negustor (0,6%) – din Anglia. Negustorii din guberniile interne ruse (38 de negustori) constituiau 21,5% din numărul total de negustori. Destul de puternice erau pozițiile negustorilor din guberniile limitrofe – Herson și Podolia; aceștia alcătuiau 55,2% (21 de negustori) din numărul total de negustori din guberniile ucrainene și ruse.

Tabelul 3

Activitatea comercială a negustorilor străini, din guberniile interne ruse, din diferite localități ale Basarabiei și valoarea mărfurilor comercializate de ei în orașul Chișinău în 1832*

Țările străine și guberniile ucrainene și ruse	Numărul total de negustori	Valoarea mărfurilor (în rub. asignate)	Suma prestațiilor încasate	Instituții comerciale**							
				Case	Prăvălii	Cărciumi	Cafenele	Beciuri	Hanuri	În total	În %
Țările străine:											
Austria	36	188300	520	23	9	1	1	2	-	36	23,7
Sublima Poartă	93	454500	1478	65	22	10	2	5	1	105	69,1
Moldova	6	43500	70	3	3	-	-	-	-	6	3,9
Serbia	3	6500	20	2	1	-	-	-	-	3	2,0
Anglia	1	8000	-	-	-	1	1	-	-	2	1,3
În total	139	700800	2088	93	35	12	4	7	1	152	74,1
Guberniile:											
Herson	11	151900	185	9	4	-	-	-	-	13	31,7
Podolia	10	53400	111	10	-	-	-	-	-	10	24,4
Jitomir	6	79500	257	2	4	-	-	1	-	7	17,1
Cernigov	2	84000	115	1	2	-	-	-	-	3	7,3
Orlov	2	18000	100	1	-	-	-	-	-	1	2,4
Harkov	1	20000	44	-	2	-	-	-	-	2	4,9
Volânia	1	8000	-	1	-	-	-	-	-	1	2,4
Kiev	1	8000	-	-	1	-	-	-	-	1	2,4
Kaluga	1	4000	20	1	-	-	-	-	-	1	2,4
Vladimir	1	500	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alte gubernii	2	3600	-	2	-	-	-	-	-	2	4,9
În total	38	430900	832	22	18	-	-	1	-	41	20,0
Basarabia	12	93000	250	7	3	-	-	-	2	12	5,9
Numărul total	189	1224700	3170	122	56	12	4	8	3	205	100,0

* ANRM, F. 75, inv. 1, d. 554, f. 22-38.

** Numărul instituțiilor comerciale nu corespunde cu numărul negustorilor, deoarece unii negustori aveau în proprietate mai multe întreprinderi.

Un rol deosebit în comerțul din Chișinău revenea negustorilor armeni din Grigoriopol: Sarkiz Melkanov, care deținea în casa lui Vasile Nour o băcănie și dispunea de un capital de 80 mii rub.; Hariton Murardov, care deținea o prăvălie cu mărfuri industriale având un capital de 20 mii rub.; Gadji Asvadur Mirzinov care vindea mărfuri industriale și vin în două prăvălii, obținând un profit în valoare de 15 mii rub.¹ De mari capitaluri comerciale dispuneau negustorii greci din Nejin. Spre exemplu, negustorul Enache Adrianov deținea împreună cu doi tovarăși în casa lui G.Botezatu două băcănii și o crâșmă și dispunea de un capital de 80 mii rub.²; negustorul din Harkov Alexandru Novoselov deținea două prăvălii cu mărfuri industriale în valoare de 20 mii rub. asignate³.

¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 554, f. 23-24.

² *Ibidem*, f. 24 verso.

³ *Ibidem*, f. 25.

Datele *Tabelului 3* demonstrează că ponderea negustorilor turci (mai corect, a supușilor turci) în numărul total de negustori străini era și mai mare, constituind 69,1%, a celor austrieci – 23,7%, a moldovenilor – 3,9%, a sârbilor – 2%, a englezilor – doar 1,3%. Din numărul negustorilor din guberniile ruse ce se ocupau cu comerțul în Basarabia negustorii din Herson constituiau 31,7%, cei din Podolia – 24,4%, din Jitomir – 17,1%, din Cernigov – 7,3%, iar numărul negustorilor din celelalte gubernii era neînsemnat. Numărul negustorilor din alte orașe ale Basarabiei, care se ocupau cu comerțul în Chișinău, de asemenea era neînsemnat și constituia doar 5,9% din numărul total de negustori.

Deși supușii turci prevalau numeric, cele mai mari capitaluri comerciale le dețineau supușii austrieci. Spre exemplu, negustorii austrieci M.Caraniu și V.Sfianov, care comercializau mărfuri industriale, dispuneau, respectiv, de un capital de 15 mii și 35 mii rub. asignate¹.

Totuși, deși prevalau numeric, pozițiile de altădată ale negustorilor străini pe piața basarabeană slăbesc. Drept dovadă a celor expuse servește suma mărfurilor prezentate de negustorii străini pe parcursul anului 1832 în Chișinău. Celor 139 (73,5%) de negustori străini le reveneau mărfuri în valoare de peste 700 mii rub. asignate (57,2%) (în medie câte 5042 rub. pentru fiecare negustor), iar celor 38 (21,5%) de negustori din guberniile ucrainene și ruse – în valoare de aproximativ 431 mii rub. (38,1%) (în medie câte 11339 rub. pentru fiecare negustor). Această stare a lucrurilor poate fi explicată prin faptul că în urma politicii comerciale protecționiste promovate de țarism mărfurile manufacturiere ruse încep treptat să le înlăture de pe piața basarabeană pe cele străine. Ca rezultat, doar 16 (11,5%) din negustorii străini comercializau mărfuri industriale; majoritatea negustorilor 64 (46%) realizau băuturi alcoolice. În schimb, din numărul de negustori din guberniile ucrainene și ruse doar 8 (21,1%) se ocupau cu realizarea băuturilor alcoolice, 13 (34,2%) – cu realizarea mărfurilor industriale.

Deși activitatea comercială a negustorilor străini înviora comerțul și asigura piața internă cu mărfurile necesare, totuși cauza negustorilor autohtoni mari prejudicii și provoca nemulțumirea acestora. În rezultatul numeroaselor plângeri din partea negustorilor locali basarabeni, la 1 iunie 1831 Administrația Regională din Basarabia ascultă rapoartele Magistraturii și ale Dumei orașenești din Chișinău privind regulile de impozitare a negustorilor străini pentru dreptul de a face comerț în provincie. În timpul discuției s-a constatat că după adoptarea în Basarabia a structurii de gildă, în modalitatea de impunere fiscală a negustorilor străini n-au intervenit niciun fel de schimbări, fiindcă „...și în perioada existenței gildelor negustorii din alte orașe și negustorii străini, aflați în regiune doar temporar, beneficiau de aceleași drepturi ce erau acordate locuitorilor orașului (aceștia beneficiau de privilegiile acordate de Regulamentul gildelor din 26 septembrie 1830 – *V.T.*), deci fără a achita impozite în folosul orașului, în afară de acei negustori și industriași care își vindeau mărfurile exclusiv la iarmaroace”². Excepție făcea doar vinul importat din Moldova de peste Prut de negustorii străini³.

În urma măsurilor întreprinse de Guvernul Regional, negustorii din alte orașe care se ocupau cu comerțul în orașele Basarabiei au fost impuși, alături de negustorii locali, să achite în vistieria orașului o anumită taxă⁴.

După suprimarea, la 26 septembrie 1830, a cordonului vamal de la Nistru și includerea Basarabiei în sistemul pieței interne ruse negustorii ruși, sau comercianții care reprezentau negustorii de gildă, grație activității lor intense pe piața basarabeană, aveau posibilități și mai mari de a scoate capital din teritoriu. Dovadă servește numărul permanent mare de negustori din guberniile interne ruse care se ocupau cu comerțul în Basarabia. Astfel, numai în 1838 în Chișinău se ocupau permanent și temporar cu comerțul: P.Șilov, negustor de gilda a treia din orașul Eleț, gubernia Orlov, mici-burghezii I.Poletaev și G.Zausaev din același oraș, armurierul

¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 554, f. 23, 24.

² ANRM, F. 3, inv. 2, d. 118, f. 23-23 verso.

³ Vinul importat de negustorii străini din Moldova era supus în orașe unei taxe, în vistieria orașenească, în mărime de 5 kop. de la fiecare vadră moldovenească (în loc de 3 kop. – ca în trecut), cu deosebirea că acei cumpărători sau vânzatori, care vor efectua comerțul cu vin și vor achita taxele în favoarea orașului, vor fi scutiți de taxa pentru comerțul cu ridicata (ANRM, F. 3, inv. 2, d. 118, f. 23 verso).

⁴ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 370, f. 187 verso.

G.Strekopvțov din orașul Tula, negustorul N.Karpov din orașul Elisavetgrad, vânzătorul E.Rusinov, trimis de generalul Krasinevski din gubernia Podolia, județul Novoușinski, țărani E.Maximov, I.Nikiforov, G.Kultaev, G.Ivanov, S.Alexeev, N.Petrov, E.Afanasiev din gubernia Vladimir, județul Kovrovsk, N.Andreev și Ia.Iakovlev din județul Veaznikovski etc.¹

Mulți negustori din guberniile interne ruse se ocupau cu comerțul cu ridicata; aceștia au găsit în Basarabia o piață relativ avantajoasă pentru desfacerea mărfurilor, în special a celor industriale, și pentru acumularea de capital. De exemplu, în baza deciziei Dumei orașenești din Chișinău de la 1 noiembrie 1849, negustorul de gilda întâi B.Bazileanski din orașul Berdicev, gubernia Jitomir, prin intermediul vânzătorului de clasa întâi Ș.Goroviț, a obținut dreptul de a comercializa cu ridicata în Chișinău mărfuri prețioase². Pe mulți din acești negustori izvoarele de arhivă îi atestă pe piața basarabeană pe parcursul anilor 30-60 ai sec. al XIX-lea.

Datele privind dinamica numerică a burgheziei comerciale din Chișinău, stabilite în baza certificatelor comerciale pot fi analizate în raport cu alte date, ce privesc capitalul comercial declarat, care, deși puțin variază, denotă aceeași tendință specifică perioadei de 10 ani pentru care burgheziei comerciale i-au fost acordate prin Regulamentul de gildă din 26 septembrie 1830 privilegii. Aceste date sunt sistematizate în **Tabelul 4**.

Tabelul 4

Dinamica numerică a burgheziei comerciale din Chișinău și valoarea capitalului comercial declarat (în mii ruble asigurate) între anii 1831-1840*

Anii	Categorია ghildei						Numărul și valoarea totală		Raportul, în %, față de 1831	
	I		II		III		Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului
	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului				
1831	5	250	16	320	291	2328	312	2898	100,0**	100,0**
1832	5	250	22	440	253	2024	280	2714	89,7	93,7
1833	6	300	30	600	270	2160	306	3060	98,4	105,6
1834	5	250	32	640	296	2368	333	3258	106,7	112,4
1835	3	150	33	660	272	2176	308	2986	98,7	103,0
În total	24	1200	133	2360	1382	11056	1539	14916	55,1	56,1
1836	2	100	20	400	243	1944	265	2444	84,9	80,9
1837	2	100	16	320	256	2048	274	2468	87,8	85,2
1838	4	200	15	300	253	2024	272	2524	87,2	87,1
1839	2	100	13	260	214	1712	229	2072	73,4	71,5
1840	6	300	14	280	196	1568	216	2148	69,2	74,1
În total	16	800	78	1560	1162	9296	1256	11656	44,9	43,9
Numărul și valoarea totală	40	2000	211	3920	2544	20352	2795	26572	100,0	100,0
Raportul, în %	1,4	7,6	7,6	14,8	91,0	76,9	100,0	100,0	–	–

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 474, f. 50-50 verso, 98-98 verso; d. 830, f. 50-51; d. 874, f. 89-89 verso; d. 2135, f. 142-143; d. 2594, f. 65; F. 75, inv. 1, d. 528, f. 21-72 verso; d. 632, f. 1-558; d. 528, f. 21-72 verso; d. 888, f.2-2 verso.

** În Tabel cifra 100,0% este acceptată convențional, servind drept punct de pornire pentru studierea evoluției numărului certificatelor comerciale și a valorii capitalului comercial față de 1831.

¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 759, f. 46, 73; d. 818, f. 2, 5, 7, 20, 23, 25, 27, 29, 30, 31, 63, 68.

² ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1519, f. 93. „**Mărfuri prețioase**” („Красные” товары) – textile din lână, în și mătase confecționate la fabricile din Rusia (И.Аксаков, *Исследование о торговле на украинских ярмарках*, СПб., 1858, с. 161).

Tabelul 5

Dinamica numerică a burgheziei comerciale și valoarea capitalului comercial declarat în anii 1834-1835*

Orașele	1834											1835										
	Negustori			Numărul total de negustori	Valoarea capitalului comercial declarat (în rub. asignații)	Raportul, în %		Mica burghezie comercială**			Numărul total de persoane încadrate în comerț	Negustori			Numărul total de negustori	Valoarea capitalului comercial declarat (în rub. asignate)	Raportul, în %		Mica burghezie comercială**			Numărul total de persoane încadrate în comerț
	Categorია ghildei					Negustori	Capitalul comercial	Categorია ghildei		În total		Categorია ghildei					Negustori	Capitalul comercial	Categorია ghildei		În total	
	I	II	III					II	III			I	II	III					II	III		
Chișinău	5	32	296	333	3258000	49,1	45,7	-	1	1	334	3	33	272	308	2986000	44,8	42,4	-	1	1	309
Bender	1	-	55	56	490000	8,2	6,9	-	1	1	56	-	-	52	52	416000	7,6	5,9	-	1	1	53
Akkerman	-	2	69	71	652000	10,5	9,2	-	-	-	71	-	5	72	77	676000	11,2	9,6	-	2	2	79
Chilia	-	2	14	16	152000	2,4	2,1	-	3	3	19	-	2	18	20	184000	2,9	2,6	-	7	7	27
Ismail	9	22	80	111	1530000	16,4	21,5	-	16	16	127	9	18	111	138	1698000	20,1	24,1	-	3	2	141
Reni	1	6	35	42	45000	6,2	6,3	-	1	1	43	-	6	20	26	280000	3,8	4,0	3	7	10	36
Hotin	1	8	28	37	434000	5,4	6,1	-	1	1	38	1	10	27	38	466000	5,5	6,6	-	1	1	39
Bălți	1	1	4	6	102000	0,9	1,4	11	65	76	82	1	5	14	20	262000	2,9	3,7	-	-	-	20
Leova	-	1	5	6	6000	0,9	0,8	-	2	2	8	-	1	7	8	76000	1,2	1,1	-	-	-	8
În total***	18	74	586	678	7128000	100,0	100,0	11	90	101	778	14	80	593	687	7044000	100,0	100,0	3	22	25	712

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2135, f. 143-144 verso.

** Reprezentanții micii burghezii au fost înscrși în categoria negustorilor de gilda a doua și a treia fără a prezenta certificate despre eliberarea lor din categoria socială deținută anterior.

*** În 1834, în numărul total de negustori au fost incluși 12 dvoreni, raznocinți, militari în rezervă și negustori din alte orașe, iar în 1835 – 15 persoane.

Tabelul 6

Dinamica numerică a burgheziei comerciale din Basarabia și valoarea capitalului comercial în anii 1834-1835*

Orașele	1834										1835									
	Categorია ghildei și valoarea capitalului comercial declarat						Numărul total de negustori și valoarea capitalului comercial declarat				Categorია ghildei și valoarea capitalului comercial declarat						Numărul total de negustori și valoarea capitalului comercial declarat			
	I	Valoarea capitalului	II	Valoarea capitalului	III	Valoarea capitalului	Numărul negustorilor	În %	Valoarea capitalului	În %	I	Valoarea capitalului	II	Valoarea capitalului	III	Valoarea capitalului	Numărul negustorilor	În %	Valoarea capitalului	În %
Chișinău	5	250000	32	640000	296	2368000	333	49,1	3258000	46,1	3	150000	33	660000	272	2176000	308	44,8	298600	42,4
Bender	1	50000	-	-	55	440000	56	8,3	490000	6,9	-	-	-	-	52	416000	52	7,6	416000	5,9
Akkerman	-	-	2	40000*	69	552000	71	10,5	592000	8,4	-	-	5	100000	72	576000	77	11,2	676000	9,6
Chilia	-	-	2	40000	14	112000	16	2,3	152000	2,2	-	-	2	40000	18	144000	20	2,9	184000	2,6
Ismail	9	450000	22	440000	80	640000	111	16,4	1530000	21,6	9	450000	18	360000	111	888000	138	20,1	1698000	24,1
Reni	1	50000	6	120000	35	280000	42	6,2	450000	6,4	-	-	6	120000	20	160000	26	3,8	280000	4,0
Hotin	1	50000	8	160000	28	224000	37	5,4	434000	6,1	1	50000	10	200000	27	216000	38	5,5	466000	6,6
Bălți	1	50000	1	20000	4	32000	6	0,9	102000	1,4	1	50000	58	100000	14	112000	20	2,9	262000	3,7
Leova	-	-	1	20000	5	40000	6	0,9	60000	0,8	-	-	1	20000	7	56000	8	1,2	76000	1,1
În total***	18	900000	74	1480000	586	4688000	678	100,0	70668000	100,0	14	700000	80	1600000	593	4744000	687	100,0	7044000	100,0
Raportul, în %	2,7	12,7	10,9	20,9	86,4	66,3	100,0	-	100,0	-	2,0	9,9	11,7	22,7	86,3	67,4	100,0	-	100,0	-

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2135, f. 143-144 verso; Я.С. Гросул, И.Г. Будак, *Очерки истории народного хозяйства Бессарабии (1812-1861)*, Кишинев, 1967, с. 338.

** Izvorul indică greșit valoarea capitalului comercial – 100000 rub. – declarat de cei 2 negustori de ghilda a doua din Akkerman.

*** În 1834, în numărul total de negustori au fost incluși 12 dvoreni, raznocinți și militari în rezervă, iar în 1835 – 15 persoane.

Datele *Tabelului 4* denotă micșorarea numărului de negustori de gildă în a doua jumătate a anilor '30: de la 24 certificate comerciale pentru negustorii de gilda întâi în anii 1831-1835 la 16 certificate comerciale în 1836-1840; de la 133 la 78 certificate – pentru negustorii de gilda a doua și de la 1382 la 1162 certificate – pentru negustorii de gilda a treia. Autoritățile regionale constatau că micșorarea numărului negustorilor de gildă are loc proporțional cu majorarea taxei pentru certificatele comerciale¹.

În pofida privilegiilor acordate de Regulamentul de gildă din 26 septembrie 1830, burghezia comercială din Basarabia a cunoscut o puternică concurență din partea negustorilor străini și din alte orașe ale Rusiei. Pentru a submina pozițiile negustorilor străini și din guberniile interne ruse, negustorii locali se plâneau Administrației Regionale că negustorii străini și cei din alte orașe nu achită impozite și prin aceasta le cauzează mari prejudicii. Spre exemplu, la sfârșitul anului 1831 negustorul M.L. Rașkovski adresează, din numele societății evreiești din Leova, guvernatorului civil al Basarabiei o plângere, prin care îl informează că din cauza epidemiilor de ciumă și holeră și fiind supuși diferitelor prestații negustorii s-au ruinat definitiv; totodată, negustorii evrei străini nu achită niciun fel de prestații în vistieria orașului, fiindcă sunt negustori din alte orașe².

Reducerea numărului negustorilor de gildă în a doua jumătate a anilor 30 ai sec. al XIX-lea a impus Administrația Regională să acorde noi înlesniri și privilegii negustorilor din Chișinău. În aprilie 1838 ministrul de interne susține în corespondența cu ministrul de Finanțe E.F. Kankrin propunerea guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei M.S. Voronțov de a li se acorda locuitorilor orașului Chișinău noi privilegii comerciale, deoarece în capitală s-a concentrat aproape tot comerțul intern din regiune și prin aceasta „...merită o atenție deosebită și un stimul deosebit, pentru a asigura dezvoltarea și extinderea comerțului și industriei, atât a celei meșteșugărești, cât și a celei de fabrică”³. Propunerea contelui M.S. Voronțov a fost susținută de administrația imperială și prin decretul Senatului din 11 august 1839, în baza căruia orașenilor înstăriți, îndeosebi burgheziei comerciale, li s-a acordat noi privilegii⁴.

Izvoarele de arhivă ne permit să urmărim nu doar evoluția dinamicii numerice a burgheziei comerciale și a capitalului comercial în Basarabia, dar și amplasarea acestei stări sociale în diferite orașe, repartizarea capitalului comercial pe fiecare gildă în parte etc. (**Tabelele 5 și 6**).

Analiza dinamicii numerice a burgheziei comerciale și a capitalului comercial în Basarabia în perioada anilor 1834-1835, perioadă când această stare socială a beneficiat de cele mai mari înlesniri, demonstrează că peste 65% din numărul burgheziei comerciale și din valoarea capitalului comercial declarat erau concentrate în orașele Chișinău și Ismail, după care urmau orașele Akkerman, Bender, Hotin, Reni și Chilia. Merită atenție faptul că procentul burgheziei comerciale din Chișinău depășea procentul capitalului comercial declarat, pe când în Ismail, unde negustorii de gilda întâi constituiau 50% (în 1834) și, respectiv, 64,3% (în 1835) din numărul total de negustori, situația era diametral opusă – valoarea capitalului comercial depășea procentul pe care îl forma burghezia comercială. Ceea ce demonstrează că în Ismail erau concentrate mari ca-

¹ *Город Кишинев // ЖМБД, СПб, 1845, т. II, с. 229-230.*

² *ANRM, F. 6, inv. 2, d. 370, f. 186-187.*

³ *AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 252.*

⁴ Conform decretului, locuitorii orașului Chișinău care au construit sau au cumpărat, începând cu 1 ianuarie 1836 sau în decursul perioadei de privilegii, clădiri sau întreprinderi comerciale, inclusiv uzine, fabrici, prăvălii, erau scutiți pentru anii 1840-1850 de plata impozitelor de gildă. În cazul în care clădirile sau întreprinderile comerciale procurate sau construite valorau mai mult de 10000 rub., proprietarilor acestora li se acorda dreptul negustorilor de gilda întâi, mai mult de 5000 rub. – dreptul negustorilor de gilda a doua, mai mult de 1000 rub. asigurate – dreptul negustorilor de gilda a treia. Negustorii primelor două gilde căpătau dreptul de a se ocupa cu comerțul și meșteșugăritul fără achitarea taxelor în toate guberniile din Novorosia, iar în celelalte gubernii – cu achitarea taxelor. Privilegiile pentru negustorii de gilda a treia se limitau doar la orașul și județul Chișinău (*AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 261-263; ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1424, f. 1*). În iulie 1845 de aceste privilegii puteau beneficia și nobilii, „...care, ocupându-se cu comerțul, vor fi obligați să se înscrie în gilde, vor cumpăra sau vor construi în Chișinău clădiri, a căror valoare se va încadra în sumele fixate de decretul din 1 ianuarie 1836. (*ANRM, F. 2, inv.1, d. 3643, f. 19 verso*). Conform dispoziției Consiliului de Miniștri din 31 octombrie 1849, aceste privilegii au fost prelungite până în 1860 (*AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 300-303*).

pitaluri comerciale. Rolul de bază în acest oraș revenea negustorilor armeni și greci. Izvoarele ce reflectă diferite aspecte ale vieții economice și sociale a orașului Ismail din anii 30 ai sec. al XIX-lea atestă că „evreii se ocupă în particular cu comerțul mărunț”¹. Printre negustorii de gilda întâi se evidențiau: negustorii angroșiști, consilierii comerciali, cetățenii de onoare etc. – deci grupul elită al burgheziei comerciale.

Dintre orașele județene urmează a fi evidențiat, după numărul de negustori, orașul Hotin ce dispunea de 8 negustori angroșiști de gilda a doua în 1834 și de 10 negustori în 1835. Totuși, în categoria negustorilor de gildă din Basarabia predominau micii negustorii de gilda a treia: 586 (86,4%) în 1834 și 593 (86,3%) în 1835. Numărul mai mare al negustorilor de gilda a treia în cadrul burgheziei comerciale din Basarabia a contribuit în mod obiectiv la faptul că în viața economică să predomină capitalurile comerciale ale micilor negustori de gilda a treia: 4688 mii (66,3%) rub. asigurate în 1834 și 4744 mii (67,4%) rub. asigurate în 1835. Evoluția pozitivă a acestor capitaluri comerciale constituia o garanție a faptului că, după mai mulți ani de activitate, unii din acești negustori vor avea șanse de a trece în categoria negustorilor de gilda întâi și de gilda a doua, completând rândurile grupului elită.

Izvoarele de arhivă nu permit însă să analizăm cum era repartizat între categoriile etnice capitalul comercial declarat. Datele ce conturează cât de cât această situație pentru orașul Chișinău în a doua jumătate a anilor 30 ai sec. al XIX-lea, cu referință la creștini și evrei, sunt sistematizate în **Tabelul 7**.

Tabelul 7

Dinamica numerică a negustorilor creștini și evrei din Chișinău și valoarea capitalului comercial declarat (în mii rub. asigurate) în anii 1836-1837*

Categorია ghildei	1836				În total		1837				În total	
	Creștini**		Evrei				Creștini**		Evrei			
	Numărul negustorilor	Valoarea capitalului comercial	Numărul negustorilor	Valoarea capitalului comercial	Numărul negustorilor	Valoarea capitalului comercial	Numărul negustorilor	Valoarea capitalului comercial	Numărul negustorilor	Valoarea capitalului comercial	Numărul negustorilor	Valoarea capitalului comercial
I	1	50	1	50	2	100	1	50	1	50	2	100
II	15	300	5	100	20	400	10	200	6	120	16	320
III	169	1352	74	592	243	1944	185	1480	71	568	256	2048
În total	185	1702	80	742	265	2444	196	1730	78	738	274	2468
Raportul, în %	69,8	69,6	30,2	30,4	100,0	100,0	71,5	70,1	28,5	29,9	100,0	100,0

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2594, f. 65.

** În categoria „creștini” intrau negustorii de diferite etnii, în afară de evrei.

Datele *Tabelului 7* atestă că în a doua jumătate a anilor 30 ai sec. al XIX-lea, când negustorii basarabeni mai beneficiau de unele înlesniri acordate de Regulamentul ghilldelor din 26 septembrie 1830, cca 70% din valoarea capitalului comercial declarat de negustorii din Chișinău era concentrat în mâinile negustorilor creștini: greci, armeni, bulgari, ruși, ucraineni, moldoveni etc. În mâinile negustorilor evrei erau concentrate în jurul la 30% din valoarea capitalurilor comerciale. Este evidentă ponderea negustorilor mari/bogați angroșiști creștini, de gilda întâi și de gilda a doua: 16 (72,7%) creștini și 6 (27,3%) evrei în 1836 și 11(61,6%) creștini și 7 (38,9%) evrei în 1837. Respectiv, și segmentul elită al acestei stări sociale era alcătuit din aceste etnii.

Centru de concentrare a capitalului comercial, deci și a elitei comerciale, rămânea orașul Chișinău, centrul administrativ regional al Basarabiei. În descrierea statistică a regiunii Basarabia din 1840 se menționa că centrul comerțului basarabean „...este, fără îndoială, orașul regional Chișinău, în care se află până la 1500 de negustori de toate trei ghillde (probabil, de ambele sexe – n.n.) și până la 300 de prăvălii”².

¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2325, f. 38.

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2591, f. 380 verso.

Însă așa-numitele „*capitaluri declarate*” nu erau capitaluri reale, ele serveau doar dovadă a disponibilității negustorului de a plăti impozitele de gildă pentru a deține anumite drepturi comercial-industriale. Unul din contemporani mărturisea că „capitalurile anunțate de negustori nu corespund nici pe departe capitalurilor reale aflate în circulație, deoarece mulți negustori de gilda a treia, care dispuneau de certificate și care obțineau venituri importante, nu doreau să treacă în categoria negustorilor de gilda întâi sau a doua, pentru ca să nu plătească mari impozite, de aceea continuau să facă comerț în baza principiilor de altădată”¹.

A determina mărimea capitalurilor care se acumulează este destul de greu. Ele vor ieși la suprafață doar în anumite momente, dictate de necesitățile de investire, devenite destul de frecvente în Basarabia anilor 30-60 ai sec. al XIX-lea.

Totuși, izvoarele de arhivă ne permit să determinăm mărimea capitalurilor comerciale din sfera comerțului pentru unele orașe sau centre județene în anumite perioade de timp. Spre exemplu, în orașul Orhei cu comercializarea vitelor cornute se ocupau în 1837 negustorii din Chișinău care aveau viză de reședință în acest oraș: Manuc Babadioglo și Danilo Lalovan, evreii Avram Aghitla, Marco Sirotianski, Iațco Movilean, Abram Vol, ale căror capitaluri comerciale ajungeau până la 40 mii rub.; cu comercializarea varului se ocupau negustorii G.Iliovici, L.Abramovici, S.Geteliovici, S.Mendeilovici, G.Slobodzeiski, ale căror capitaluri comerciale atingeau cifra de 55 mii rub.; cu realizarea mărfurilor industriale – Z.Grigorivici, K.Vaskanov, L.Ivanov, M.Babadiul, C.Zazuk, fiecare dispunând de un capital comercial în valoare de 13 mii ruble².

Dar cele mai mari capitaluri aveau negustorii bogați angroșiști de gilda întâi și a doua din capitală și din orașele porturi. Unul dintre cei mai bogați negustori din Basarabia era negustorul grec de gilda întâi din Chișinău Pantelei Ivanov Sinadino³, al cărui capital comercial atingea în anii 30 valoarea de 2 mil. ruble⁴.

Negustorul grec Pantelei (Panteleimon) Sinadino este atestat în izvoarele de arhivă ca supus turc, care, din 1829, dispunea de bunuri imobiliare în Chișinău, iar începând cu anul 1832 – ca negustor străin ce comercializa în casa lui G.Glatkin mărfuri industriale în valoare de 50 mii rub.; anual el plătea un impozit de 80 rub., fiind înscris în categoria negustorilor de gilda întâi din Chișinău⁵.

Conform altor izvoare ce datează cu decembrie 1837, Pantelei Sinadino este înscris în categoria negustorilor de gilda întâi din Chișinău în urma deciziei Direcției Financiare din Basarabia din 2 aprilie 1832, având către acel timp 42 de ani⁶.

Capitalul comercial de care dispunea P.Sinadino era format nu doar de pe seama comerțului și cămătăriei. El deținea diferite întreprinderi comercial-industriale. În 1836 P.Sinadino deținea în ocina Visterniceni (sau Râșcani), amplasată la 250 stânjeni⁷ de la linia de hotar a orașului Chișinău, o spălătorie de lână care spăla pe an 30 mii puduri de lână. La ea, după cum indică izvorul, în decurs de 5 luni au lucrat 40 mii de muncitori, sau zilnic circa 270 de muncitori. Ei aduceau proprietarului un venit de 7000 rub., iar pentru munca lor Sinadino le plătea doar câte 50 kop. pe zi⁸.

¹ *Arhiva Istorică Militară de Stat din Rusia* (în continuare: *AIMSR*), F. Arhiva Militaro-Științifică (AMȘ), d. 18600, f. 179 verso.

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2593, f. 23.

³ Despre negustorul grec Panteleimon Sinadino, ca reprezentant tipic al elitei burgheze din Chișinău *a se vedea* mai detaliat: Valentin Tomuleț, Victoria Bivol, *Reprezentanți ai elitei burgheze din Basarabia: negustorul grec Pantelei Sinadino (anii 30-50 ai sec. al XIX-lea)* // Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Anuarul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Serie nouă. Vol. VII (XXII), nr. 2, Chișinău, 2013, p. 9-29.

⁴ ANRM, d. 2139, f. 68; d. 2330, f. 87 verso; d. 2593, f. 103 verso.

⁵ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 554, f. 35 verso.

⁶ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 754, f. 133-143.

⁷ **Stânjen** – veche unitate de măsură din Țările Române, care corespundea cu măsura veche germană – *klafter*, reprezentând aproximativ 2,23 metri în Moldova și 1,9665 metri în Țara Românească. Ca unitate de măsură, stânjenul s-a păstrat și în Basarabia după anexarea ei în 1812 la Imperiul Rus. Conform datelor Consiliului Suprem al Basarabiei din 26 februarie 1824, 480 de stânjeni pătrați constituiau un pogon. stânjenul domnesc puțin depășește 7 picioare (*picioar* – măsură de lungime egală cu 30,5 cm (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 169; *Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии (1812-1861 годы)*). Сборник документов / Составители И.А. Анцупов, К.П. Крѣжановская. том. III, часть I, Кишинев, 1962, с. 76).

⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 2998, f. 13 verso-14.

Deși dispunea de un capital comercial impunător, după expirarea termenului de privilegii acordate de Regulamentul ghidelor din 26 septembrie 1830, Pantelei Sinadino trece, în 1840, în categoria negustorilor de gilda a doua¹. În această categorie îl întâlnim și în anii următori². Este o dovadă în plus a faptului că burghezia comercială, căutând să beneficieze de toate privilegiile acordate de administrația imperială, se eschiva de la plata impozitelor, trecând într-o categorie mai inferioară, ca ulterior, când vor fi acordate noi privilegii, să revină din nou în categoria inițială.

P.Sinadino și-a mărit capitalul și de pe seama micilor producători, pe care-i exploata; el avea în posesie un șir de localități, cu imense pământuri. Deși izvoarele nu indică veniturile pe care le obținea P.Sinadino de la arenda acestor pământuri, ele nu pot fi puse la îndoială, fapt atestat de plângerea din 23 septembrie 1840 adresată pe numele guvernatorului militar P.I. Fiodorov, în care țărani din localitățile Șerpeni, Pugăceni, Dubăsarii Vechi, Corjova și Bilacheva scriau despre „...clăcile diverse, îndelungate și grele”, despre pedepsele corporale publice la care erau supuși etc. În așa mod au fost pedepsiți 8 țărani, care nu purtau însă nicio vină; mai mult chiar, țărani Axenti Sârghi din localitatea Șerpeni și Semion Plămădeală din localitatea Pugăceni au fost arestați și încarcerați în închisoarea din Bender³.

Despre evoluția și mărimea capitalului comercial al negustorilor primelor două gilde, al elitei comercial-industriale ne putem informa analizând rotația capitalului comercial al negustorilor implicați în comerțul exterior al Basarabiei prin districtele vamale Sculeni și Ismail în anii 30-40 ai sec. al XIX-lea (**Tabelul 8**).

Datele *Tabelului 8* denotă preponderența în comerțul extern al Basarabiei a negustorilor mari angroșiști din Ismail, care constituiau 46,9% din numărul total de negustori, după care urmau negustorii din Chișinău, Hotin, Reni, Bălți etc. Direcțiile de bază ale exportului de mărfuri erau vămile Ismail și Noua Suliță. De menționat în acest context că numai negustorii angroșiști de gilda întâi și a doua au exportat și au importat prin vămile districtelor Sculeni și Ismail 72,1% din suma totală a importului și a exportului basarabean prin aceste puncte vamale. În medie, 15 negustori exportau și importau anual mărfuri în valoare de 3761748 rub. asigurate și de argint. Dacă mai ținem cont de faptul că direcția de bază a exportului cerealelor din Basarabia era orașul-port Odesa, iar al altor mărfuri – guberniile interne ruse, constatăm că în mâinile negustorilor, îndeosebi ale negustorilor angroșiști, erau concentrate sume destul de mari de capital.

Datele depistate din cererile depuse de negustori în Duma orașenească din Chișinău pentru a fi înscrși în gildele comerciale ne dau posibilitatea să analizăm aportul fiecărei etnii în gildele comerciale, iar prin aceasta să apreciem ponderea lor în comerțul capitalei, să determinăm cota averii de care dispuneau, sursele venitului, meseria practică și, ceea ce este cel mai important, să creionăm tabloul elitei burgheze pe care o formau negustorii angroșiști de gilda întâi și de gilda a doua, încadrați în comerțul capitalei (**Tabelul 9**).

Datele *Tabelului 9* confirmă că în gildele negustorești ale burgheziei comerciale din capitală la sfârșitul anilor 30 – începutul anilor 40 ai sec. al XIX-lea rolul de bază revenea negustorilor alogeni, și anume, în gilda întâi: evreilor – 52,4%, velicorușilor – 38,1%, grecilor și bulgarilor – câte 4,8%; în gilda a doua: evreilor – 61,4%, velicorușilor – 13,6%, grecilor – 11,4%, bulgarilor – 4,5%, armenilor – 3,4% și în gilda a treia: evreilor – 30,2%, velicorușilor – 19,6%, grecilor – 18,4%, bulgarilor – 16%, armenilor – 6%, iar moldovenilor doar 3,9%. Dacă însă ținem cont și de negustorii a căror etnie n-a fost identificată, dar care făceau parte din categoria „creștinilor”, putem constata că ponderea negustorilor alogeni poate fi și mai mare. Faptul că negustorii evrei, ruși, greci, bulgari și armeni erau înscrși în toate gildele comerciale demonstrează că anume din rândurile acestor etnii se forma burghezia comercială bogată, angrosistă, de gilda întâi și a doua, deci elita burgheziei comerciale din Basarabia. Moldovenii care dețineau poziții neînsemnate în comerțul capitalei nu erau în stare să reziste concurenței negustorilor bogați alogeni și nu puteau să se constituie într-o stare socială aparte, deci n-au putut reprezenta elita acestei stări sociale.

¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3274, f. 261.

² ANRM, F. 75, inv. 1, d. 892, f. 221.

³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3603, f. 1-1 verso

Tabelul 8

Circuitul capitalului burgheziei comerciale basarabene implicate în comerțul extern prin vămile Districtelor vamale Sculeni și Ismail în perioada anilor 1831-1845 (în rub. asignate, din 1840 – în rub. argint)*

Anii	Numărul negustorilor încadrați în comerț**	Locul de reședință al negustorilor						Vămile Districtelor Sculeni și Ismail				Valoarea mărfurilor transportate de burghezia comercială basarabeană			Valoarea totală a exportului și a importului prin districtele Sculeni și Ismail	Raportul mărfurilor transportate de burghezia comercială basarabeană (în %)
		Chișinău	Bălți	Hotin	Ismail	Reni	Alte localități	Noua Suliță	Sculeni	Ismail	Reni	Exportul	Importul	Volumul valoric al circuitului de mărfuri		
1831	10	-	-	-	6	-	4	2	2	6	-	2175350	629470	2804820	6938292	40,2
1832	17	-	1	4	10	2	-	4	1	10	2	362478	933015	4557813	6873843	66,3
1833	18	2	1	2	2	-	1	4	2	2	-	3930938	287586	4218524	6217264	67,9
1834	10	1	2	1	3	3	-	2	2	3	3	2375636	1156654	3532290	6414356	55,1
1835	13	2	2	2	4	3	-	2	3	5	3	3330653	1082098	4412751	5943189	74,2
1836	19	2	2	5	8	2	-	6	3	8	2	4209024	623135	4832159	6512421	74,2
1837	23	2	3	3	12	3	-	5	3	12	3	5992942	1784807	7787749	9952862	78,2
1838	17	2	3	-	9	33	-	3	2	9	3	4915606	2295276	7210882	10002790	72,1
1839	23	2	5	2	10	4	-	5	4	10	4	5988444	295109	8183553	8524684	96,0
1840	23	2	3	3	12	2	1	5	4	12	2	1775101	723888	2499989	2936412	85,1
1841	13	4	-	2	6	1	-	4	2	6	1	1149093	405456	1554549	1825752	85,1
1842	12	4	-	2	5	1	-	4	2	5	1	1078270	98845	1177115	1981126	59,4
1843	9	4	-	2	3	-	-	4	2	3	-	1318903	415710	1734613	2185017	79,4
1845	12	3	-	-	8	1	-	1	3	7	1	755799	163613	919412	1944567	47,3

* Tabelul a fost alcătuit în baza datelor statistice selectate din: *Государственная внешняя торговля 1831-1845 гг. в разных ее видах*, СПб., 1832-1846.

** Toți negustorii erau de gilda întâi și de gilda a doua.

Tabelul 9

Dinamica numerică și componența etnică a burgheziei comerciale din Chișinău (conform certificatelor comerciale) între anii 1838-1842*

Anii	Aparența etnică																												Numărul total			
	Evrei				Velicoruși				Greci				Bulgari				Armeni				Moldoveni				Celelalte etnii							
	Categorია ghildei																															
	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total
1838	1	3	49	53	-	2	47	49	-	2	38	40	-	-	33	33	-	-	12	12	-	-	12	12	-	3	19	22	1	10	210	221
1839	2	5	60	67	-	1	38	39	-	2	33	35	-	-	34	34	-	-	11	11	-	-	11	11	-	2	8	10	2	10	295	207
1840	2	4	65	71	1	2	41	44	-	2	33	35	1	-	27	28	-	-	12	12	-	-	7	7	-	-	3	3	4	8	188	200
1841	2	19	59	80	4	4	32	40	-	3	37	40	-	1	28	29	-	1	11	12	-	-	4	4	-	-	16	16	6	28	187	221
1842	4	23	52	79	3	3	27	33	1	1	33	35	-	3	29	32	-	1	11	12	-	-	3	3	-	1	10	11	8	32	165	205
Total	11	54	285	350	8	12	185	205	1	10	174	185	1	4	151	156	-	2	57	59	-	-	37	37	-	6	56	62	21	88	945	1054
În %	3,2	15,4	81,4	100	3,9	5,9	90,2	100	0,5	5,4	34,1	100	0,6	2,6	96,8	100	-	3,4	96,6	100	-	-	100	100	-	9,7	90,3	100	2,0	8,3	89,7	100
Raportul, în %, față de numărul total	52,4	61,4	30,2	33,2	38,1	13,6	19,6	19,4	4,8	11,4	18,4	17,6	4,8	4,5	16,0	14,8	-	2,3	6,0	5,6	-	-	3,9	3,5	-	6,8	5,9	100	100,0	100,0	100,0	100,0

* ANRM, F. 75, inv. 1, d. 752, f. 1-233 verso; d. 754, f. 151-151 verso, 211-211 verso, 229-229 verso, 290, 334-334 verso; d. 810, f. 391-398; d. 860, f. 1-200; d. 892, f.1-279; d. 957, f. 1-501.

Acordarea noilor privilegii oraşului Chişinău a contribuit la sporirea cotei burgheziei comerciale încadrate în comerţul capitalei, fapt demonstrat destul de convingător de datele **Tabelului 10**.

Tabelul 10

Dinamica numerică a burgheziei comerciale din Chişinău și valoarea capitalului comercial declarat (în mii ruble argint) între anii 1841-1850*

Anii	Categorია ghildei						Numărul și valoarea totală		Raportul, în %	
	I		II		III		Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului
	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului				
1841	10	150	35	210	196	470,4	241	830,4	100,0	100,0
1842	8	120	32	192	165	396,4	205	708,4	85,1	85,3
1843	17	255	34	204	174	417,6	225	876,6	93,4	105,6
1844	15	225	38	228	201	482,4	254	935,4	105,4	112,6
1845	14	210	39	234	180	432,0	233	876,0	96,7	105,5
În total	64	960	178	1068	916	2198,8	1158	4226,8	47,1	49,7
1846	13	195	38	228	194	465,6	245	888,6	101,7	107,0
1847	9	135	33	198	230	552,0	272	885,0	112,9	106,6
1848	9	135	39	234	208	499,2	256	868,2	106,2	104,6
1849	6	90	32	192	216	518,4	254	800,4	105,4	96,4
1850	7	105	27	162	237	568,8	271	835,8	112,4	100,7
În total	44	660	169	1014	1085	2604,0	1298	4278,0	52,9	50,3
Numărul și valoarea totală	108	1620	347	2082	2001	4802,8	2456	8504,8	100,0	100,0
Raportul, în %	4,4	19,0	14,1	24,5	81,5	56,5	100,0	100,0	–	–

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3265, f. 161 verso; d. 4517, f. 105 verso; d. 3586, f. 31; d. 4141, p. I, f. 35-35 verso, d. 4411, p. III, f. 159-159 verso; d. 5286, f. 67-67 verso; d. 5362, f. 9 verso-10; F. 75, inv. 1, d. 957, f. 1-501; d. 1207, f. 12-552; d. 1245, f. 25-30; d. 1375, f. 1-12, 19-22; Arhiva de Stat din regiunea Odesa (ASRO), F. 3, inv.1, d. 30, f. 7 verso-8.

Deși erau esențiale, privilegiile prevedeau obligațiunea de a construi sau a cumpăra diferite bunuri imobiliare, în fond fabrici, uzine și diferite întreprinderi comerciale ce necesitau mari investiții de capital, care puteau să le facă doar cei bogați. Respectiv, și creșterea numărului negustorilor de gildă în anii 1841-1850 n-a fost atât de pronunțată ca în anii 1831-1835, când negustorii erau total scutiți de plata taxelor pentru certificatele comerciale.

Deși scopul privilegiilor era de a spori și a consolida pozițiile burgheziei comerciale basarabene, ele au fost totuși limitate de politica comercială promovată de țarism atât în guberniile interne ruse, cât și la periferiile naționale, limite fixate în Regulamentul ghilladelor din 14 decembrie 1824. Ca rezultat, privilegiile din 11 august 1839 au contribuit la sporirea numărului de negustori mari angroșiști de gilda întâi și a doua și la consolidarea pozițiilor lor. Exemplificăm: dacă în perioada 1831-1835 burgheziei comerciale din Chişinău i-au fost eliberate 1539 certificate comerciale (inclusiv 24 certificate negustorilor de gilda întâi și 133 negustorilor de gilda a doua), apoi între anii 1841 și 1845 au fost eliberate doar 1158 certificate (inclusiv 64 certificate negustorilor de gilda întâi și 179 – negustorilor de gilda a doua). În schimb, numărul certificatelor comerciale eliberate negustorilor de gilda a treia s-a redus de la 1382 în perioada 1831-1835 la 916 în perioada 1841-1845. Prin urmare, privilegiile acordate de ucazul Senatului din 11 august 1839 urmăreau scopul consolidării pozițiilor elementului burghez înstărit din Chişinău – negustorilor angroșiști de gilda întâi și a doua, ce urma să constituie sprijinul social al țarismului pe teritoriul nou-anexat.

În pofida privilegiilor acordate, începând cu anul 1846 numărul negustorilor de gilda întâi

și a doua s-a micșorat ușor: de la 64 certificate comerciale în prima jumătate la 44 certificate pentru ghilda întâi și, respectiv, de la 178 la 169 pentru ghilda a doua în a doua jumătate a anilor 40 ai sec. al XIX-lea. În schimb, numărul negustorilor de ghilda a treia s-a mărit atât din contul negustorilor primelor două ghilde, cât și din contul micii burghezii comerciale. Din cauza reducerii numărului de negustori mari angroșiști de ghilda întâi și a doua, autoritățile regionale au fost nevoite, la cererea burgheziei comerciale din Chișinău, să ceară de la administrația imperială, în 1849, prelungirea privilegiilor pe încă o perioadă de 10 ani.

Mișcarea continuă „în sus” și „în jos” pe linia de separare artificială a burgheziei comerciale este demonstrată și de datele rapoartelor anuale privind situația comerțului din capitală, elaborate de comisia instituită de Duma orășenească din Chișinău în anii 40-50 ai sec. al XIX-lea. Ele conțin informații valoroase despre apartenența etnică a negustorului, categoria ghildei din care acesta făcea parte, diversitatea și valoarea mărfurilor comercializate de negustor, numărul și categoria întreprinderilor comerciale de care el dispunea, despre persoanele încadrate în activitatea comercială și despre documentele emise de instituțiile regionale care acordau negustorului dreptul la comerț.

În 1841, spre exemplu, în legătură cu acordarea privilegiilor orașului Chișinău, 17 negustori trec din ghilde inferioare în ghilde superioare: un negustor creștin – din ghilda a doua în ghilda întâi, 4 negustori evrei – din ghilda a treia în ghilda a doua, 12 negustori evrei – din ghilda a treia în ghilda a doua. Totodată, unii negustori evrei care beneficiau de privilegiu au trecut din ghilda a doua în ghilda a treia, aceasta din cauza micșorării capitalului de care dispuneau¹.

În 1842, comisia instituită de Duma orășenească din Chișinău atestă în oraș 4 negustori de ghilda întâi (Iakov Bogacev, Ivan Kolțov, David Glikman și Monașko Hasilev), care comercializau mărfuri în valoare de la 5 până la 30 mii rub. și 20 de negustori de ghilda a doua (P.Hasilev, Iu.Polikovski, L.Rabinovici, G.Ekselbert, M.Șimdergov, D.Lovcinski, F.Hasilev, D.Inozemțev, S.S. Oglu, K.Minko, D.Lovcinski, P.Maltîț, C.Fradel, Ia.Hamudes, H.Livșiț, M.Grudman, I.L. Hasilev, Z.Kogan, V.Kițis, Ș.Kuciuk) ale căror mărfuri erau estimate la un preț între 2 și 14 mii rub. argint². Un an mai târziu, pe mulți din acești negustori nu-i mai întâlnim în aceste ghilde. În 1843, în Chișinău au fost înregistrați 6 negustori de ghilda întâi (Iakov Bogacev, David Glikman, Senang Sanong, Eibrug Kitai, Monașko Hasilev și Ivan Kolțov), care comercializau mărfuri în valoare de la 2 până la 80 mii rub. și 20 de negustori de ghilda a doua (D.Inozemțev, S.Hasilev, P.Hasilev, Io.Kogan, Iu.Polikovski, Ia.Nikopolski, G.Kogan, K.Minko, D.Lovcinski, E.Șliuhin, Ș.Menberg, L.Rabinovici, V.Kițis, A.Ciuflea, L.Kumpring, A.Latușner, Ia.Hamudici, G.Șor, văduva lui M.Nicolau și G.Ekselbert), mărfurile cărora erau estimate la un preț ce varia între 2 și 14 mii rub. argint³.

Conform datelor aceleiași comișii, în 1849 în Chișinău se ocupau cu comerțul 14 negustori de ghilda a doua – I.D. Rebcenko (25000 rub.), A.Novoseolov (10500 rub.), D.Inozemțev (25000 rub.), I.Bogacev (45000 rub.), F.Petrov (11000 rub.), K.D. Minko (15000 rub.), D.Lovcinski (?), I.L. Hasilev (8500 rub.), S.B. Evgrafov (3000 rub.), F.Kaușanski (10000 rub.), L.Kuparița (3000 rub.), văduva lui Malkizanski (1500 rub.), V.Kieaznev (1550 rub.) și M.Șeinberg (11600 rub.)⁴. În 1850, din acest număr de negustori doar pe 5 îi mai întâlnim în categoria negustorilor de ghilda a doua: A.Novoseolov (5000 rub.), D.Inozemțev (15000 rub., transferat din ghilda întâi), I.Bogacev (8000 rub.) și F.Petrov (7000 rub.). Ceilalți negustori: Ia.Nikopolski (?), G.Motușkov (15000 rub.), M.Micolau (45000 rub.), I.L. Hoimovici (1000 rub.), S.Fradel (2000 rub.), L.Kunerid (1000 rub.), B.Beazâmeanski (15000 rub., din orașul Berdicev) și M.Averbuh (800 rub.) au fost înscriși în alte ghilde comerciale, posibil în ghilda a treia⁵.

În categoria negustorilor de ghildă se înscriau și unii moșieri din Basarabia. La 23 martie 1848 moșierul Constantin Râșcan, funcționar de clasa a XIV-a, s-a adresat cu un demers Dumei

¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 906, f. 453-462.

² ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1033, f. 22-48.

³ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1157, f. 18-66.

⁴ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 11578, f. 38-63.

⁵ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 11575, f. 9-26.

orașenești din Chișinău, prin care solicita să fie înscris în categoria negustorilor de gilda a treia¹.

În categoria burgheziei comerciale din Chișinău se încadrau și unele elemente venite „de jos”, din rândurile micii burghezii sau ale țărănimii comerciale. În 1837, spre exemplu, în rândurile negustorilor de gilda a treia din Chișinău s-au înscris 1 evreu și 12 creștini eliberați de comunitățile orașenești ale mici-burghezilor și 1 evreu și 3 creștini care n-au fost eliberați de aceste comunități. În plus, în rândurile negustorilor de gilda a treia din Chișinău s-au mai încadrat și 1 funcționar și 1 nobil creștin, iar 2 negustori de gilda a doua (1 creștin și 2 greci) au fost transferați, din cauza diminuării capitalului lor comercial în categoria negustorilor de gilda a treia².

Datele privind activitatea comercială a negustorilor de gildă din orașul Chișinău în anul 1850 sunt sistematizate în **Tabelul 11**.

Tabelul 11

Activitatea comercială a negustorilor de gildă din orașul Chișinău în anul 1850*

Categorhia gildei	Numărul total de negustori	Raportul, în %	Categorhia întreprinderilor comerciale în care comercializau negustorii								Cine comercializa marfa			Suma mărfurilor (în rub. argint) ^{***}	Raportul, în %
			Prăvălii	Hoteluri	Cantine	Cârcume	Depozite	Băi	În total	Raportul, în %	Stăpânul	Alți negustori	Vânzătorii		
I	2	1,8	5	-	-	-	-	-	5	2,9	4	-	1	40000	11,0
II	14	12,9	24	1	-	-	-	-	25	14,6	13	-	9	126000	35,0
III	93	85,3	132	3	1	1	3	1	141	82,5	110	3	29	196050	54,6
În total**	109	100,0	161	4	1	1	3	1	171	100,0	127	3	39	162850	100,0

* ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1575, f. 7-24.

** În numărul total de negustori n-a fost inclusă mica burghezie comercială ce comercializa mărfuri neînsemnate: funii, păcură, piei de oi, veselă din lemn și lut etc.

*** Valoarea totală a mărfurilor unui negustor de gilda a doua și a 5 negustori de gilda a treia nu este cunoscută.

Datele *Tabelului 11*, care reflectă doar comerțul permanent, confirmă că deși negustorii de gilda întâi constituiau doar 1,8% din numărul total de negustori, aceștia dețineau 11% din valoarea totală a mărfurilor, iar negustorii de gilda a doua, ce constituiau 12,9% din numărul negustorilor, dețineau 35% din valoarea totală a mărfurilor.

Deși operațiile comerciale cele mai importante vizau exportul mărfurilor peste hotare, valoarea totală a mărfurilor prezentate în cele două prăvălii ce aparțineau negustorului de gilda întâi Dmitri Inozemțev și în cele trei prăvălii ce aparțineau negustorului de gilda întâi, evreului David Glikman constituia 15 mii și, respectiv, 25 mii rub. argint³.

Unii negustorii de ghida a doua dețineau mărfuri în valoare mult mai mare ca negustorii de gilda întâi. Spre exemplu, Maltița Nicolau, ce deținea certificat comercial de ghida a doua și comercializa mărfuri în două prăvălii, împreună cu feciorul săi Alexei, dispunea de mărfuri în valoare de 45 mii rub. argint⁴. Valoarea totală a mărfurilor comercializate de ceilalți negustori de gilda a doua varia între 15 mii rub. (Grigore Motuskov, Ițek Leib Hasilevici, negustorul din Berdicev Beirâș Bezâmeanski), 10 mii (Mendel Șenburov), 7 mii (Fiodor Petrov) și 2 mii rub. argint (Solomon Frades, Volko Kișis). Doar negustorul Mordko Averbuh dispunea de mărfuri în valoare totală de 800 rub., ceea ce nu reflecta valoarea reală a capitalului comercial deținut⁵.

¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 1439, f. 1-1 verso.

² ANRM, F. 75, inv. 1, d. 753, f. 313-329.

³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1575, f. 8 verso-10.

⁴ *Ibidem*, f. 11 verso-12.

⁵ *Ibidem*, f. 21 verso-22

Unii din negustorii de ghilda a treia din Chișinău erau foarte bogați. Spre exemplu, valoarea totală a mărfurilor negustorilor Naum Reabcenko, Vasile Nifontov constituia, la fiecare în parte, câte 15 mii rub., a mărfurilor comercializate de Kiril Minko – 13 mii rub., de Iankel Hamudes, Konel Haselev, Iankel Șvarțman, Panait Tabakopulo, Ivan Mavrodati, Gheorghe Anastasiu și Gerș Finkel – 5 mii rub. argint¹.

O tendință de reducere a numărului de negustori angroșiști de ghilda întâi și a capitalului lor comercial se observă și la începutul anilor 60 ai sec. al XIX-lea. În 1861 în Basarabia sunt înregistrați 905 negustori ce au declarat un capital comercial în valoare de 2305200 rub. argint, inclusiv 2 negustori de ghilda întâi (30000 rub.), 30 de ghilda a doua (180000 rub.) și 873 de ghilda a treia (2095200 rub.)². Asupra acestei reduceri a influențat nu doar faptul că au fost retrocedate porturile dunărene Ismail, Reni și Chilia, unde erau înregistrați o bună parte din acești negustori, dar și faptul că termenul de privilegii acordate orașului Chișinău a expirat.

Acumularea capitalului comercial în mâinile burgheziei comerciale din Basarabia în anii 30-50 ai sec. al XIX-lea avea loc în condițiile unei balanțe active comerciale, când exportul depășea importul aproximativ de 7 ori³. O asemenea situație influența benefic creșterea capitalurilor comerciale și consolidarea pozițiilor burgheziei comerciale, în special a grupului ei elită. Izvoarele de arhivă conțin un material bogat și valoros ce atestă că pozițiile economice ale burgheziei comerciale au devenit mai stabile, negustorii de ghilda a treia trec în ghilda întâi și a doua, aceștia deținând diverse întreprinderi comercial-industriale, concesi, stațiuni de montă etc.

În literatura de specialitate se subliniază că după mărimea capitalului comercial Basarabia se afla în 1856 între primele 15 din cele 49 gubernii europene ale Rusiei și se situa pe locul nouă – după mărimea capitalului primelor două ghilde⁴. Destul de impunător era numărul burgheziei comerciale angrosiste – al negustorilor de ghilda întâi și a doua în orașele Basarabiei ce dispuneau de privilegii – Ismail, Chișinău și Reni. În 1849 în aceste orașe practicau comerțul 18 negustori de ghilda întâi (capitalul comercial declarat constituia 225 mii rub.) și 76 negustori de ghilda a doua (456 mii rub.); în 1850, respectiv – 19 negustori de ghilda întâi (240 mii rub.) și 71 negustori de ghilda a doua (426 mii rub. argint)⁵, care erau scutiți de plata prestațiilor de ghildă.

Creșterea capitalului comercial către anul 1856 era atât de impunătoare, încât între cele 9 gubernii ucrainene Basarabia, după mărimea capitalului comercial și numărul negustorilor de primele două ghilde se afla pe locul patru, iar după numărul negustorilor de ghilda a treia – pe locul cinci⁶.

Amplasat în centrul Basarabiei și situat pe calea comercială ce unește orașele Kamenet-Podolsk, Noua Suliță, Sculeni și Movilău cu Odesa, Chișinăul era considerat un important centru comercial, în care era concentrat întreg comerțul interior al Basarabiei. La începutul anilor 60 ai sec. al XIX-lea orașul Chișinău era considerat centrul celor mai importante tranzacții comerciale cu pâine, vin, tutun, său, lână și piei pentru județele limitrofe Chișinău și Orhei „...de altfel, nu atât datorită condițiilor favorabile comerțului, cât reieșind din locul de investire a capitalurilor, direct în Odesa sau în Austria prin Noua Suliță”⁷. Valoarea anuală a comerțului local al orașului Chișinău era apreciată, cel puțin, la 3,5 mil. ruble⁸.

În 1862 în Chișinău erau înregistrați 325 negustori de ghildă, inclusiv: 3 negustori de ghildă întâi, 24 – de ghilda a doua și 298 negustori de ghilda a treia. Majoritatea din ei, care au declarat capital comercial, se ocupau cu comerțul nemijlocit în capitală. Ei aveau în posesie 1190 prăvălii și magazine (inclusiv 860 prăvălii mobile, din lemn), 9 hoteluri, 5 restaurante, 2 cofetării, o cafenea, 164 cantine, 47 hanuri și 1500 de cârciumi⁹.

¹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1575, f. 7 verso-11, 23 verso-24.

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 7228, f. 7.

³ В.И. Жуков, *Формирование и развитие буржуазии и пролетариата Бессарабии (1812-1900)*, Кишинев, 1982, с. 56.

⁴ В.И. Жуков, *Города Бессарабии 1812-1861 гг.*, Кишинев, 1964, с.74.

⁵ ANRM, F. 134, inv. 3, d. 88, f. 246 verso-254, 263 verso-268.

⁶ В.И. Жуков, *Города Бессарабии 1812-1861 гг.*, с. 74.

⁷ *Экономическое состояние городских поселений Европейской России в 1861-1862 гг.*, СПб., 1863, ч. I, с. 5.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

Anumite schimbări în structura burgheziei comerciale din Basarabia intervin în a doua jumătate a anilor '60 ai secolului al XIX-lea, fapt despre care vorbesc destul de elocvent datele **Tabelului 12**.

Tabelul 12

**Dinamica numerică a burgheziei comerciale (negustori și vânzători)
din Basarabia, conform categoriilor de gildă, în anul 1868***

Orașele	Negustori					Numărul total de negustori	Raportul, în %	Vânzători		Numărul total de vânzători	Raportul, în %	Raportul, în %	
	Categoria gildei							Categoria				Negustori	Vânzători
	I	II						I	II				
		Clasa											
		I	II	III	În total								
Chișinău	9	206	-	121	327	336	42,6	98	803	901	23,2	27,2	72,8
Orhei	-	-	39	50	89	89	11,3	19	410	429	11,0	17,2	82,8
Bălți	4	-	28	56	84	88	11,2	21	629	650	16,7	11,9	88,1
Soroca	-	-	-	43	43	43	5,5	14	478	492	12,7	8,0	92,0
Hotin	3	-	-	78	78	81	10,3	11	401	412	10,6	16,4	83,6
Bender	-	-	-	72	72	72	9,1	13	403	416	10,7	14,8	85,2
Akkerman	-	-	34	45	79	79	10,0	27	556	583	15,0	11,9	80,1
În total	16	206	101	465	772	788	100,0	203	3680	3883	100,0	16,9	83,1
Raportul, în %	2,0	26,7	13,1	59,0	98,0	100,0	-	5,2	94,8	100,0	-	-	-

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 7681, f. 239.

Pentru a pătrunde în esența *Tabelului 12*, la început trebuie să constatăm că în baza Regulamentului cu privire la taxele pentru dreptul la comerț și alte îndeletniciri din 1 ianuarie 1863¹ și din 9 februarie 1865, burghezia comercială a fost împărțită doar în două gilde². Dreptul la comerț și plata pentru certificatele comerciale erau determinate nu de mărimea capitalului comercial declarat, ca în baza Regulamentului gildelor din 1824, ci de tipul comerțului practicat: era el cu ridicata sau cu amănuntul, intern sau extern. Certificatele comerciale erau de două categorii: pentru negustorii de gilda întâi – care făceau comerț cu ridicata și pentru negustorii de gilda a doua – care făceau comerț cu amănuntul³. Taxa pentru dreptul de a efectua comerț și de a practica alte îndeletniciri era încasată pentru certificatele comerciale ce acordau dreptul la diferite tipuri de comerț și pentru biletele ce acordau dreptul de a deține în posesie întreprinderi comerciale⁴. Certificatele erau de două tipuri: comerciale (sau de gildă) și meșteșugărești. Certificatele comerciale mai acordau, în afară de dreptul la comerț și titlul comercial, avantaje personale. Certificatele meșteșugărești nu acordau niciun fel de avantaje personale, în afară de dreptul la comerț, potrivit legii.

¹ ПСЗРИ, Собр. II, т. XXXVIII, 1863, СПб., 1866, №39118, с. 3-15.

² ПСЗРИ, Собр. II, т. XL, 1865, СПб., 1866, №41779, приложение, с. 54-57.

³ *Ibidem*, p.159-160.

⁴ Taxa pentru certificatele comerciale negustorești de gilda întâi constituia în toate regiunile 265 rub. Pentru certificatele comerciale de gilda a doua, precum și pentru certificatele meșteșugărești taxa se încasa în dependență de localități, care erau împărțite în 5 categorii. În categoria întâi intrau cele mai mari centre comercial-industriale – Sankt Petersburgul, Moscova, Odesa și Riga. În categoria a doua au intrat orașele ce aveau o mare însemnătate comercială și o populație în număr nu mai mic de 34 de mii de persoane – în total 23 de orașe și un sat, în numărul cărora intra și orașul Chișinău. Din categoria a treia făceau parte orașele și localitățile ce dispuneau de industrie manufacturieră. Din această categorie făceau parte orașele Akkerman, Bender și Hotin. În categoria a patra intrau județele cu un nivel relativ înalt de dezvoltare a meșteșugului țărănesc, încadrate în relațiile marfare, în care erau surplusuri de produse agricole și care aveau căi comerciale sigure de realizare a mărfurilor. Din această categorie făceau parte județele Chișinău, Akkerman, Bender, Orhei, Soroca, Hotin și Iași. Categoria a cincia cuprindea celelalte județe cu o industrie destul de slabă, un volum redus al producției agricole a cărei realizare era împiedicată de lipsa piețelor sau a căilor comerciale (ПСЗРИ, Собр. II, т. XL, 1865, СПб., 1867, №41779, с. 162, приложение, с. 55-56).

Datele *Tabelului 12* atestă că în orașul Chișinău erau concentrate 42,6% din toate capitalurile comerciale negustorești ale Basarabiei, depășind cu mult orașele Bălți și Hotin, unde erau înregistrați negustori de ambele ghilde, în el fiind eliberate 23,2% din numărul certificatelor eliberate vânzătorilor. Numărul mare de negustori de ghida întâi (9 persoane) și gilda a doua, clasa I (206 persoane), denotă faptul că anume în Chișinău era concentrat grupul elitar al burgheziei comerciale.

În concluzie putem constata că procesul de formare a burgheziei comerciale din Basarabia, a capitalului comercial și, respectiv, a elitei burgheze comerciale a fost generat de multipli factori, atât de ordin economic, cât și de ordin politic, atât interni, cât și externi. Respectiv, și studiarea acestui proces trebuie însoțită, inevitabil, nu doar de evidențierea factorilor favorizanți – de bogățiile teritoriului și hărnicia populației, de avantajele centrelor comerciale situate în apropiere (Odesa, Ismail, Reni, Chilia și Akkerman), de prezența piețelor de desfacere avantajoase (rusești, austriece și turcești) etc., dar și a factorilor care au frânat acest proces, în special cu referire la politica colonial-comercială promovată de țarism în Basarabia, care a influențat direct procesul obiectiv de constituire a acestei stări sociale început în Moldova încă în sec. al XVIII-lea.

Situația periferică a Basarabiei în sistemul economic și politic al Imperiului Rus a determinat în mare parte atitudinea vădit discriminatorie a autorităților imperiale față de acest teritoriu, care au limitat drepturile și posibilitățile autohtonilor, în fond ale moldovenilor, prin faptul că în comerțul provinciei erau atrași și promovați, în mare parte, negustorii străini și cei din guberniile interne ruse, cărora le-au fost acordate diverse înlesniri și privilegii – pentru a se încadra în categoria burgheziei comerciale. Promovând în Basarabia o politică colonial-comercială, separând până în 1831 acest teritoriu de guberniile interne ruse prin cordonul vamal de la Nistru, iar de piețele tradiționale – europene – prin cel de la Prut și Dunăre, guvernul țarist, din anumite interese economice și politice, a permis strămutarea de peste hotare și din guberniile interne ruse a negustorilor străini, care în scurt timp dețin monopolul pe piața basarabeană. Burghezia basarabeană ce s-a constituit era alcătuită, în fond, din alogeni – evrei, greci, armeni, ucraineni, ruși etc., care și dețineau cea mai mare parte din capitalul comercial. Din rândurile acestor etnii se va forma grupul elitar al burgheziei comerciale din Basarabia.

O particularitate în cadrul acestui proces a fost și faptul că după aplicarea în Basarabia a structurii de gildă are loc o mișcare continuă „în sus” și „în jos” pe linia de separare artificială a acestei stări sociale – reprezentanți ai negustorilor de ghilda a doua, sau de ghilda a treia se înscriau în categoria negustorilor de gildă întâi, iar negustorii de ghilda întâi al căror capital comercial era în reducere treceau în categoria negustorilor de ghilda a doua sau de ghilda a treia; negustorii ruinați se înscriau chiar în categoria micii burghezii comerciale. Posibilitățile de a adera la acest grup social, atât din partea „de sus” (din rândul elementelor aristocratice sau semiaristocratice – deși numărul acestora era destul de mic), cât și din partea „de jos” (din rândul elementelor populare – îndeosebi meșteșugari și țărani) vor crește permanent, devenind reale, pe măsura consolidării economice, sociale și politice a acestei stări sociale. Mai mult ca atât. Adaptându-se la noile condiții de dezvoltare, create de tendințele de modernizare și raționalizare a relațiilor sociale și influențată de factorii generici – economici, demografici, sociali și politici, elita burgheză comercială din Chișinău, în procesul evoluției, va fi destul de activă, înglobând și, în același timp, eliminând noi și noi componente. Ca rezultat, elita burgheză comercială din Basarabia nu va forma un tot omogen, nici din punctul de vedere al componenței, nici al sferei de activitate, nici al valorilor și modului de viață. De rând cu burghezia comercială bogată angrosistă, de ghilda întâi și de ghilda a doua, care, de fapt, constituia segmentul elitar al burgheziei comerciale, în Chișinău întâlnim destul de frecvent burghezia comercială mică – de ghilda a treia, mult mai săracă și slabă.

Prin urmare, lipsa de unitate statală și independență națională, dominarea politică a Imperiului Rus și exploatarea economică exercitată de acesta au influențat direct procesul de geneză și evoluție a burgheziei comerciale, de acumulare a capitalului comercial, iar de aici – și cel de constituire a elitei burgheze comercial-industriale din Basarabia.

Summary

In the given article, based on the published monographic literature and unpublished archival sources, the author makes a brief description of the “elite” concept and by the examining the Jewish, Armenian and Greek wholesale merchants raise the issue of the commercial elite of Chisinau, which was formed shortly after the annexation of Bessarabia to the Russian Empire in 1812. The author states that the genesis and evolution of Bessarabian bourgeoisie in general, and the commercial-industrial in particular, was influenced by multiple factors, both economic and political, both internal and external. A special place in this respect belongs to the immigration of alien merchants to Bessarabia – Armenians, Greek, Jews, Bulgarians, and those from the interior provinces of Russia, many of whom settled in the province for permanent residence, filling the ranks of the commercial bourgeoisie of Bessarabia as a consequence of national-commercial policy promoted by the imperial government in the newly annexed territory. Based on the example of allogeneic merchants, but also on the history of Panteleimon Sinadino – the Greek merchant of the first guild from Chisinau, whose commercial capital reached in the 1830-ies the value of 2 million rubles, the authors analyze the process of establishment of commercial bourgeoisie in Chisinau.

The author notes that after application in Bessarabia, starting from 1831, of guild structure, there is a continuous movement “up” and “down” on the artificial line separating this social state – representatives of the second or third merchant guild, enlisted into the category of first guild merchant and merchants of first guild transfer into second or third guild, and ruined merchants enlisted even into the category of petty bourgeoisie. Possibilities to join this social group, both from the elite “top” (from among aristocratic elements or semi-aristocratic – although their number was quite small) and from the “bottom” (from among inferior elements – particularly craftsmen and peasants) will grow continuously, becoming real with the strengthening of economic, social and political development of this social category. Moreover, adapting to the new development trends generated by modernization tendencies of social relations and influenced by generic factors – economic, demographic, social and political, the elite of the commercial bourgeoisie from Chisinau, in the process of evolution will be quite active, encompassing and, at the same time, rejecting more and more components. As a result, the elite of commercial bourgeoisie in Bessarabia did not form a homogenous whole, neither from the point of view of composition, nor of the sphere of activity and values and way of life. Along with the wholesaler rich commercial bourgeoisie, of the first and second guild, that, in fact, constituted the elite segment of the commercial bourgeoisie in Chisinau, often we can observe small commercial bourgeoisie – of the third guild, much poorer and weaker.